Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερούται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά

Νίκος Β. Κοσμάς

doi: [10.12681/makedonika.1013](https://doi.org/10.12681/makedonika.1013)

Copyright © 2015, Νίκος Β. Κοσμάς

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοσμάς Ν. Β. (1972). Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά. *Μακεδονικά*, 12, 317–360.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1013>

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

1. Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹: *γρήγορα* > *ἀγλήγορα*, *κόλλα* > *ἀκόλλα*, *κολῶ* > *ἀκονῶ*, *ρημάζω* > *ἀρμάζω*, *λιπίζομαι* > *ἀλ'βίζομαι*, *φυλλάδα* > *ἀφ'λλάδα*, *λνποῦμαι* > *ἀλνποῦμαι*.

β) Ἀνάπτυξη ι

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ τελικὰ σύμφωνα: *ἀλέτρι* > *ἀλέτρι* > *ἀλέτρι*.

2. Ἀφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: *Ἀναστάσιος* > *Ἀναστάσης* > *Ναστάης*, *Ἀναστασία* > *Ναστασιά*, *Ἀπόστολος* > *Πουστόλης*, *Ἀθανάσιος* > *Ἀθανάσης* > *Θανάης*, *ἀπόμεινα* > *πόμ'να*, *ἀναγκάζω* > *νιγάζω*, *ἀνακατώνω* > *νικατώνω*, *ἀνεβαίνω* > *νιβαίνω*, *ἀπόφι* > *πόφι*.

β) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: *ὄνειρεύομαι* > *νειρεύομαι*.

γ) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: *ἐποκάμσο* > *π'κάμ'σον*.

* Γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ δὲν ἔχει γραφῇ τίποτα. Ἔτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ πού ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολλὴ ὁ καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκης, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.ἐ. Δ. Ε. Τομπαΐδης, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἐ.ἀ., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαΐδης, ἐ.ἀ., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἐ.ἀ., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἐ.ἀ., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικὸ σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὅ ς τ ὁ α: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἐντροπή>ἀδρουπή, ἀδρέπουμι, ἐγγονή>ἀγονή, ἐξαδέλφη>ἀξαδέρφ, δστρακο-δστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὅ ς τ ὁ ο (ου): ἐχθρός>ὄχτρος>ὄχτρος, ἔμυνο>ὄθυον>οὐδιάζου.

4. Κόφωση τῶν ἀτόνων *e* σὲ *i* καὶ *o* σὲ *u*

Ὁ γενικὸς αὐτὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὁ ἄ τ ο ν ο ε τρέπεται σὲ *i*: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σέ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίζ'τι, ξαιξα>ξιξα, ζαλιζομαι>ζαλιζομι, ζαλιζεσαι>ζαλιζισι, ἐργάτης>ιργάτ'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὁ ἄ τ ο ν ο ο τρέπεται σὲ *ou*: βλέπω>γλέπον, ἄνθρωπος>ἄθροπος, ὁ λόγος>οὐ λόγους, τὸ παιδί>τοὐ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων *i* καὶ *ou*

Ὁ σχετικὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ στὸ Λαγκαδιανὸ ἰδίωμα. Μόνο πού τὸ τελικὸ *i* προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *z*, *γ*, *ζ*, *λ*, *ν*, *κ* ἔτσι μετα τὴν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή *i*³: δουσέκι>δουσέχ, βαρδάκι>bardáx, ξιλίκι>ξ'λίχ, οὐτ'ξάκι>οὐτ'ξάχ, φονεράκι>φονεράχ', ἀζάλη>ἀζάχ', καμίνι>καμίν', ἀλατισμένη>ἀλατ'-σιμέν', φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινω>κόκκ'νον, τινάζω>τ'νάζου.

β) Ἀποβολή *ou*: τσουνάχ>τσ'κάχ', δουλειά>δ'λειά, χονέρι>χ'νέϛ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σον, τραγουδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβάς>g'βάς, γράφουν>γράφ'ν, παίζου>παίζ'ν.

6. Ἀποβολή νόθων *i* καὶ *u*

α) Ἀποβολή *i* νόθου *i*⁴: ἐφημερίδα>ίφημειρίδα>ῥημειρίδα, θάρεσα>θάρεσα>θάρ'σα.

1. Α. Γ. Τσοπανάκης, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἰδίου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περί τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων *i* καὶ *u* ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραῖα>καλονγριὰ>καλονγρὰ, ἀποκρεῖα>ἀπονκρεῖα>ἀπονκρά, κοπρεῖα>κονπριὰ>κονπρά, μακρεῖα>μακριὰ>μακρά.*

β) Ἀποβολὴ νόθου υ²: *Ὀλυμπία>Ὀὐλυβία>Λυβία, ὀλονγρινεῖ>οὐλονγρινεῖ>ῶλονγρινεῖ, ἄλωνόπετρα>ἄλωνόπιτρα>ἄλ'νόπιτρα.*

7. Ἀφομοίωση

Πρὸς τὸ α³: *πανηγύρι>παναῦρ', ἀνεμοζάλη>ἀναμονζάλ'.*

8. Ἀνάπτυξη

Τοῦ ου: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μον* ἀναπτύσσεται *ου*, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξι λήγει σὲ σύμφωνο⁴: *ὁ πατέρας μου>οὐ πατέραζ μου>οὐ πατέραζ μ', οὐ πατέραζ 'ουμ, ὁ ἄντρας μου>οὐ ἄντραζ μου>οὐ ἄντραζ μ', οὐ ἄντραζ 'ουμ, ὁ γιός μου>οὐ γιόζ μου>οὐ γιόζ μ', οὐ γιόζ 'ουμ, ὁ λιμός μου>οὐ λιμόζ μου>οὐ λιμόζ μ', οὐ λιμόζ 'ουμ.*

9. Ἀλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τὶς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

α>ε⁵: *χαντάκι>χιδέκ'.*

α>ι⁶: *ἀφαλός>νιφαλός, χαντάκι>χιδέκ'.*

α>ον⁷: *παξιμάδι>πονξιμάδ', παπάρα>πονπάρα.*

ε>ον: *τεμπέλης>τονβέλ', τεμπελχανάς>τονβιλχανάς, τεμπελιάζω>τονβιλιάζω.*

η>ον⁸: *ζήλεια>ζούλεια, τσαντήρι>τσαδούρ'.*

ο>ε⁹: *κατώφλι>κατέφλ'.*

«Ἀθηνᾶ», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.α., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.α., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.α., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.α., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.α., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. 'Ανάπτυξη συμφώνων

'Ανάπτυξη ν: 'Από συνεκφορά με προηγούμενο τελικό ν¹: ἥλιος>νήλιους, ἴσκιος>νίσκιους, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἴσκιώματα>νίσκιώματα, ἔπνος>νέπινος, οὐρά>νουρά

2. 'Αλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικά καθώς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμιρα, σί λέω>σί λέον, ἐσένα>ιδένα, ἡ μέση της>ἡ μέσητης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατῆμασιὰ>πατῆμασά, Τάσιος>Τάσους, ξιβγάρι>ξιβγάρι, ξιβζέκης>ξιβζέκι, ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξιους, ξιφτίζω>ξιφτίζον, ψές>ψές, ψέμματα>ψέμματα, ἀνεψιά>ἀν᾽ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ. Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσουζικα>οῦρσουσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καρφαλιά, γαρίφαλα>καρφαλία.

γ>ν: φεύγω>φέννον.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ιδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ιδικὲς>θ'κίες.

θ>δ. Στὸ μόριο θά: θά>δά.

θ>τ: ἦρθαν>ἦσαν, ἦρθαμε>ἦσταμι.

κ>g: ἐκκλησία>ἀγγλιθά, ἀκίς>ἀγίδα, κονβᾶς>g'βᾶς, κονβαλῶ>g'βανῶ.

λ>ν: κονβαλῶ>g'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικά πρὶν ἀπὸ τὸ ε σάν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σάν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέον, κλαίω>κλαίον, λές>λές, κανένας>κανένας, τρανές>τρανές, φωνές>φοννές, γυναικά>γ᾽νέκα, ἀνέβηκα>᾽νέφ'κα.

1. Ν. Π. 'Ανδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 23.

2. Α. Α. Παπαδόπουλου, ἑ.ἀ., σ. 27. Ν. Π. 'Ανδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 17.

3. Ν. Π. 'Ανδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. Ν. Π. 'Ανδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

5. Ν. Π. 'Ανδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: ἐφημερίδα>φημιρίδα>θημιρίδα.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ καὶ γκ>g¹: ἀγγεῖο>ἀγειό, ἀναγκάζω>νιγάζω.

β) μπ>b²: μπόρα>βόρα, ἀμπέλι>ἀβέλ³.

γ) ντ>d³: δέντρο>δέδρον, ἄντρας>ἄδρας.

δ) βλ>λλ⁴: βλέπω>γλέπον, σουβλί>σουγλί, σουβλισμένα>σουγλισμένα, βλέφαρο>γλέφαρον>γλέφαρον.

ε) κτ>χτ. Τὸ σύμπλεγμα κτ ποὺ προήλθε ἀπὸ τὴν ἀποβολὴ ἐνδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σὲ χτ: κοιτάζω>κ'τάζον>χτάζον.

στ) σ ἤχηρὸ>ζ⁵. Τὸ σ ἐπηρεάζεται ἡχητικὰ ἀπὸ τὸ γειτονικὸ ἡχηρὸ: συμπτέθερος—συμπεθέρα>ζβέθιρους—ζβιθέρα.

3. Μετάθεση συμφώνων

Ἡ μετάθεση στὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ περιορίζεται μόνο στὸ σύμφωνο ρ⁶: κίτρωνος>κίτιρωνος, κιτρινάδα>κιτιρνάδα (ἱκτερος), περιόνι>πιριγιόν⁷, δρεπάνι>δριπάν⁸, στέργω>στρέγουν.

4. Ἀνομοίωση συμφώνων

α) Ἀνομοιωτικὴ ἀλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: περιστέρια>πιλιστέρια, Γρηγόρης>Γληγρόρ⁸, γρήγορα>ἀγλήγορα.

β) Ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ συμφώνου

Τὸ σ καὶ τὸ ζ στὶς καταλήξεις -σης καὶ -zeis ἀποβάλλονται ἀνομοιωτικά⁹: νὰ ζήσης>νὰ ξήης, νὰ ὀργώσης>νὰ γουργώης, νὰ ψεματίσης>νὰ ψιματίης, νὰ πονλήσης>νὰ πονλήης, φωνάζεις>φουνάεις, διαβάζεις>διαβάεις, σφάζεις>σφάεις.

γ) Ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ συλλαβῆς⁹: συνεννοοῦμαι>σοννονοῦμι>σοννοῦμι, συνονόματος>σ'νόματος, κοιμούσανταν>κ'μούσαν, ἦσανταν>ῆσαν.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 50.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το υ γ

Στήν ἀρχή τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: γουρσούζης> οὐρσούης, γουρσούξικα>οὐρσούσ'κα, γιλέκο>ἰλέκ', γυρεύω>ἰρεῖον.

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα²: Χριστοῦγεννα>Χριστοῦῖνα, ἀνώγι>ἀνώϊ, κατώγι>κατώϊ, μαγειρεύω>μαγειρεῖον, παηγύρι>παναγίρι>παναῦρ', πηγαῖνω>πααῖνον.

β) Το υ τ

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολή τοῦ ἄτονου ι καὶ ον τὸ τ βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: ζαλίστηκα>ζαλίστ'κα>ζαλίσ'κα, νηστικός>νηστ'κός>νησ'κός, ἀντρονπιάστηκα>ἀδρονπιάστ'κα>ἀδρονπιάσ'κα, μαζώχτηκα>μαζώχτ'κα>μαζώχ'κα, δάχτυλο>δάχτ'λον>δάχ'λον, δαχτυλίδι>δαχτ'λίδ'>δαχ'λίδ', πέφτον>πέφτ'ν>πέφ'ν.

Τὸ τ ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδέτερου τῆς δεκτικῆς ἀντωνυμίας αὐτός⁴: αὐτ'νοῦ>αὐ'νοῦ, αὐτ'νοὶ>αὐ'νοί, αὐτ'νοὺς>αὐ'νοὺς, αὐτ'ῶν>αὐ'ῶν.

γ) Το υ χ

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα⁵: ἀστόχησα>στόή'σα, ξαστόχησα>ξιστόή'σα.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: οὐ γιὰ τὸ ἀρσενικό, ἢ γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ τοῦ γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ί»⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικὰ ιδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἴδιωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἴδιωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἴδιωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο ἰ στα βόρεια νεοελληνικὰ ιδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων σὲ -αῖοι παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ -οί, π.χ. οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισοκλιαραῖοι—οἱ μισοκλιοί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιοί.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ αἰτιατικῇ¹, π.χ. τσακίσκι τοῦ χιρούλλ' ἀπ' τῇ στάμνα, ἀντὶ τῆς στάμνας, τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ', ἀντὶ τοῦ γαῖδουριοῦ, τοῦ νιρὸ ἀπ' τῇ βρογχῇ, ἀντὶ τῆς βρογχῆς, τὰ ρούχα ἀπ' τὰ πιδιά, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἀρσενικά

Σὲ -ὸς			Σὲ -ος		Σὲ -ος	
			Ἑνικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	οὐ	ἀδιρφὸς	οὐ	κουβάρους	οὐ	ἀνθρουπους
Αἰτ.	τοὺν	ἀδιρφὸ	τοὺν	κουβάρου	τοὺν	ἀνθρουπου
			Πληθυντικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	οἱ	ἀδιρφοὶ	οἱ	κουβαροὶ	οἱ	ἀνθρῶπ'
Αἰτ.	τ'ς	ἀδιρφοὶ	τ'ς	κουβαροὶ	τ'ς	ἀνθρῶπ'
Σὲ -ῆς			Σὲ -ῆς		Σὲ -ῆς	
			Ἑνικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	οὐ	μαῖταπτσῆς	οὐ	βακάλ'ς	οὐ	νοικονκύρ'ς
Αἰτ.	τ'	μαῖταπτσῆ	τ'	βακάλ'	τ'	νοικονκύρ'
			Πληθυντικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	οἱ	μαῖταπτσῆδης	οἱ	βακάλ'δης	οἱ	νοικονκυροὶ
Αἰτ.	τ'ς	μαῖταπτσῆδης	τ'ς	βακάλ'δης	τ'ς	νοικονκυροὶ
Σὲ -ὰς			Σὲ -ὲς			
			Ἑνικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	οὐ	βασιλιάς	οὐ	βαχτσῆς		
Αἰτ.	τοὺν	βασιλιά	τ'	βαχτσῆ		

1956, Α. Ι. Θαβώρη, Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *ι* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.ε. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 60. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 50, Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.α., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκης, ἔ.α., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτῆδεις
Αἱτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτῆδεις

Θ η λ υ κ ᾶ

Σὲ -ᾶ

Σὲ -α

Σὲ -α

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	ἡ	χαρὰ	ἡ	γιοῦφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἱτ.	τ'	χαρὰ	τ'	γιοῦφτσα	δ'	πέρδικα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	χαρῆς	οἱ	γιοῦφτσις	οἱ	πέρδικις
Αἱτ.	τ'ς	χαρῆς	τ'ς	γιοῦφτσις	τ'ς	πέρδικις

Σὲ -ῆ

Σὲ -η

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	ἡ	βρουχῆ	ἡ	ράχ'
Αἱτ.	τ'	βρουχῆ	δ'	ράχ'

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βρουχῆς	οἱ	ράχις
Αἱτ.	τ'ς	βρουχῆς	τ'ς	ράχις

Ο ὕ δ έ τ ε ρ α

Σὲ -ι

Σὲ -ι

Σὲ -ὀ

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	τὸν	πιδί	τὸν	τραπέζ'	τὸν	αὔγῳ
Αἱτ.	τὸν	πιδί	τὸν	τραπέζ'	τὸν	αὔγῳ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	αὔγά
Αἱτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	αὔγά

Σὲ -ο

Σὲ -ο

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον
Αἱτ.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλωνα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλωνα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.

Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίος, ἢ παχιά, τοῦ παχιοῦ.

Σὲ -ος: οὐ ἀσμένιος, ἢ ἀσμένια, τοῦ ἀσμένιου· οὐ φρόνιμος, ἢ φρόνιμη, τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικά

ἕνας	μνιά	ἕνα
ἕναν	μνιά	ἕνα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξ, ἱφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατική ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικά εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονονῶ, τρία χρονονῶ, τέσσιρα χρονονῶ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο β' πρόσωπο

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ἐγώ	σύ
μ', ἐμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἐμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἡμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μαῶς	σαῶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε.

β) Κτητικὲς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κή μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κή σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κή τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικὲς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοῦ	αὐτ'νής	αὐ'νοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτ'ῶν	αὐτ'ῶν	αὐ'ῶν
αὐ'νοὺς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνουιν	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κεῖνα
'κ'ῶν	'κ'ῶν	'κ'ῶν
'κ'νοὺς	'κείνις	'κεῖνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιον
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιον
τέτχ'	τέτχις	τέτοια

δ) Ἑρωτηματικὲς

Τ'νούς. Ἡ γενικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς; τίνος; τίνους; τ'νούς.*

Τ'νής. Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπους—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασίαν τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιὸς—πχιὰ—πχιό.

ε) Ἀόριστες

Κανένας καμνιά, ὄλγοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε..

στ) Ἀναφορικῆς

“Οσοι. Ἡ κατάληξις τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀντωνυμία *ὅσοι*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ὑπάρχει ἡ συλλαβική, ἡ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ *ε* (*ἔπιζα, ἔγραφα, ἔκουφτα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα, ἦφιρα, ἦλιγα*).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποὺ εἶναι κοινὰ (*ἦρταν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ α' πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου, καθὼς καὶ τὸ α' πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλλοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαρὰληγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δευτέρος τόνος: *ἐπιξάμι, ἐπιξάμι, ζαλίζονμιστι, ζαλίζονμασταν, ἔκλονθαμι, ἔδονθαμι, ἄπλονθαμι, χαίρονμιστι, γράφονμιστι*.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ' θὰ *παλίνον* στοὺ *παζάρ'* ἀντὶ θὰ *πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικὸς	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔ'εις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχis</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἶμαδτι</i>	<i>εἶχαμι</i>	<i>ἦμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶδτι</i>	<i>εἶχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρυτόνα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ὅριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς
<i>παίζου</i>	<i>ἐπιζα</i>	<i>θὰ παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 113 κ.έ.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 87. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 288, Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἑ.ἀ., σ. 33.

παί'ειζ	ἐπιξίς	θὰ παί'ειζ
παίζ'	ἐπιξι	θὰ παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θὰ παίζουμι
παίξ'τι	ἐπιξ'τι	θὰ παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θὰ παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικὸς Ἀόριστος

θὰ παίξου	ἐπιξα
θὰ παίξ'ς	ἐπιξίς
θὰ παίξ'	ἐπιξι
θὰ παίξουμι	ἐπιξαμι
θὰ παίξ'τι	ἐπιξ'τι
θὰ παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτικὴ

Μετοχή

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Γιὰ ὅλους τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα:
παίζ'	παίξι	παίζονδας
ἄς παίξ'	ἄς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ἄς παίξ'ν	ἄς παίξ'ν	

Μέση Παθητικὴ φωνή

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς
ζαλίζουμι	ζαλίζουμαν	θὰ ζαλίζουμι
ζαλίξισι	ζαλίζουσαν	θὰ ζαλίξισι
ζαλίξιτι	ζαλίζονδαν	θὰ ζαλίξιτι
ζαλίζουμιστι	ζαλίζονμασταν	θὰ ζαλίζουμιστι
ζαλίξιστι	ζαλίζονσταν	θὰ ζαλίξιστι
ζαλίζονδι	ζαλίζονδαν	θὰ ζαλίζονδι

Μέλλοντας συνοπτικὸς Ἀόριστος

θὰ ζαλιστῶ	ζαλίσ'κα
θὰ ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κεις
θὰ ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κι
θὰ ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θὰ ζαλιστῇτι	ζαλίσ'κατι
θὰ ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχὴ
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους ζαλ'σμέν', ζαλ'σμένον
ᾶς ζαλίζιτι	ᾶς ζαλιστεῖ	
ζαλίζιστι	ζαλιστήτι	
ᾶς ζαλίζονδι	ᾶς ζαλιστοῦν	

γ) Περισπώμενα

Παθητικὴ φωνή

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακολ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θὰ θ'μοῦμι	θὰ θ'μῆθῶ	θ'μῆθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θὰ θ'μᾶσι	θὰ θ'μῆθεις	θ'μῆθ'κισ
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θὰ θ'μᾶτι	θὰ θ'μῆθει	θ'μῆθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασταν	θὰ θ'μούμιστι	θὰ θ'μῆθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούσασταν	θὰ θ'μᾶστι	θὰ θ'μῆθητι	θ'μ'θήκιτι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θὰ θ'μοῦδι	θὰ θ'μῆθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μῆθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μῆθει
θ'μᾶστι	θ'μῆθητι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μῆθοῦν

4. Ἀκλιτα

α) Προθέσεις

ὁί, γιά, ὡς, μί, χώρ'ς, δίχους, ἴδαμι, παρά, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγλήγουρα, σήμερα, τώρα, πόνῃ, ἱπρονχτές, πέροθ', ἔστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχόντιρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: θατέρρα, θακεῖ, μακρά, ἀπάν', θαδῶ, θακάτ', θαπάν', τρονούρ, καροσί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτοθ' κι ἔτοθ', ὁμουρφα, καλά, ἀλλιῶς, μάξους, ταμάμ, ποργάλια.

Ποσοτικά: κάβουσον, καθόσιτσκον, πολὺ, λίγον, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσκα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ǽρα), γιά νά, ǽτξba (ǽραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: *μονρή, βρέ, έρ.*

Θαυμαστικά: *ǽ!*

Λυπητερά: *ǽμάν! οῖba.*

Εὐχή: *κέσκι.*

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) -ινός, -ιώτ'ς.

Πατριδωνυμικά: *Σωχός*¹ — *Σουχινός* — *Σουχ'νός*, *Βισόκα*² — *Βισουνινός* — *Βισονκ'νός*, *Ντρνμίγκλαβα*³ — *Ντρνμιγκλαβινός* — *Δομιγκλαβ'νός*, *Μπάλτζια*⁴ — *Βαλτζινός*, *Καβαλάρι*⁵ — *Καβαλαρινός* — *Καβαλαρ'νός*, *Αἰβάτ*⁶ — *Αἰβατ'νός*, *Αρακλή*⁷ — *Αρακληνός*, *Λαῖνός*⁸ — *Λαϊνιώτ'ς*, *Χρυσανγή*⁹ — *Χρυσανγιώτ'ς*.

β) -σύνη: *γερός* — *γερουνσέν'*, *καλός* — *καλονσέν'*.

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι -οῦδ' καὶ -οῦδα¹⁰.

α) -οῦδ': Ἀπὸ οὐσιαστικά: *οῦδάς* — *οῦδούδ'*, *βαρδάκι* — *βαρδακούδ'*, *χ'λιάρι* — *χ'λιαρούδ'*, *πηρούνι* — *πηρουνούδ'*, *τσ'άλι* — *τσ'καλούδ'*, *τσιρόνι* — *τσιρουνούδ'*, *γουντζιάρι* — *γουντζιαρούδ'*, *γριβάδι* — *γριβαδούδ'*, *πιρκί* — *πιρκούδ'*, *πιδί* — *πιδούδ'*, *σπίτι* — *σπιτούδ'*.

β) -οῦδα: *λάτκα* — *λατκούδι*, *σφύρα* — *σφυρικούδα*, *ψυχή* — *ψυχούδα*,

1. Σωχός, κωμόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρνμίγκλαβα, τώρα Δρυμός, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

6. Αἰβάτ, τώρα Λιπή, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Αρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

8. Λαῖνός, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

10. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτουδά*, *δριθα* — *οὔριθιούδα*, *κώχη* — *κον-χούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιονπίτσα*, *Ἀγλαῖα* — *Ἀγλαίτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἑλένη* — *Λινίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Παράγωγα ἐπίθετα

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήνα* — *σπληνιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθον-κλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνουμ'κός*, *γνώση* — *γνουσ'κός*, *νηστεία* — *νησ'κός*, *πά-στρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματ'κός*.

Παράγωγα ῥήματα

Ἀπὸ οὐσιαστικῶν

α) σὲ *-ιάζον*: *βαβάκ'* — *βαβακιάζον*.

β) σὲ *-ίζον*: *ἀράδα* — *ἀραδίζον*, *βίγλα* — *βιγλίζον*.

6. Σύνθεση

Προσδιοριστικὰ σύνθετα

α) Οὐσιαστικὰ μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικόν: *πράσα* — *πίτα* > *πρασόπ'τα*, *πράσα* — *κεφτέδες* > *πρασονκιφτέδης*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κον-λονκ'θόπ'τα*, *ἄλωνι* — *πέτρα* > *ἀλγνόπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιροννόπ'τα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμονζάλ'*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλα-δονκόπος*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλονκόπος*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρουμάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριον-χτάζον*, *Χριστούϊννα*, *προουτούϊννα*, *πολυχρονημένους*, *χρυσονκέντητους*, *ῥλονγιουρνάου* (δλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *θαπάν'*, *θακάτ'*, *θαδῶ*, *θακεῖ*, *θαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεσις:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδένουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συν-διμένους*.

πρό: *προσανάμα*, *προλαβαίνον*, *προνφαίνον*, *προσκαλῶ*, *προσκάμνον*.
ξί: *ξικόπ'κα* (ξέκοψα), *ξικατάζον* (κρύνω πολύ), *ξιπονπρίσκα* (ξεπρίστηκα),
ξικατόθ'κα (καταστράφηκα τέλεια), *ξαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται),
ξιμαδαλώνου (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξιγυρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά),
ξιστό'ησα (ξέχασα), *ξιπονσταίνον* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκουθῶθ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκουρπίζον*, *κατασπαράζον*, *κατακόπ'κα*, *καταστράφ'κα*, *κατα-χέσκα*, *κατατρυπήθ'κα*, *καταπλακῶθ'κα*.

παρά: *παραμανρομάτσα* (παραμανρομάτα), *παραδέρον*, *παραχώνον*, *παρ-
παίρον*, *παρακάμνον*, *παρπαρότ'*.
περί: *περιπλεγμέν'*.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικῆς ιδιορρυθμίες τοῦ ιδιώματος τοῦ Λαγκαδά εἶναι πολὺ λί-
γες. Σημειῶνω τὶς κυριώτερες.

1. Χρησιμοποιεῖ τὸ θηλυκὸ τύπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ἀντὶ τοῦ
ἀρσενικοῦ στὴ γενική¹: *π.χ. τὸν εἶδα κι τ'ς τοῦπα, τὸν βρῆκα κι τ'ς τῶ-
δουσα*.

2. Στὴ θέση τῆς ἀρχαίας δοτικῆς γιὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἔμμεσου ἀντικει-
μένου ἐπικράτησε ἡ αἰτιατική²: *τὸν ψιμάτ'σα, τὸν εἶπα, μὲ δίν'ς*.

3. Τὰ ρήματα ποὺ στὴν κοινὴ νεολληνικὴ συντάσσονται μὲ τὴ γενική
τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἐδῶ συντάσσονται μὲ τὴν αἰτιατική³: *ὁὶ λῆου*
(ἀντὶ σοῦ λέγω), *ὁὶ δίνου* (ἀντὶ σοῦ δίνω), *ὁὶ κάνου* (ἀντὶ σοῦ κάνω), *ὁὶ εἶπα*
(ἀντὶ σοῦ εἶπα), *ὁὶ οὐμιλῶ* (ἀντὶ σοῦ ὁμιλῶ).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

A	
<i>ἀ γ έ λ'</i> ἡ, ἀγέλη, ἀρχ. ἀγέλη· <i>σ'ύρ'</i> τοὺ <i>μαλάξ'</i> σ'ν ἀγέλ'.	<i>ἀ γ ρ ι δ ἂ</i> ἡ, τὸ δοκάρι, πάτερο τῆς στέγης· δᾶ <i>ὁὶ κοιμάσον ἀπ' ν'</i> <i>ἀγριδά</i> .
<i>ἀ γ ι ἂ ρ'</i> τοῦ, ἔλεγχος μὲ ἀντιπαρα- βολή· τουρκ. <i>ayar</i> .	<i>ἀ γ λ ή γ ο υ ρ α</i> , ἐπίρρ., γρήγορα.
<i>ἀ γ ε ι ὀ</i> τοῦ, ἀρχ. ἀγγεῖον· <i>φέρε μι</i> <i>τ' ἀγειό</i> .	<i>ἀ γ ρ α</i> , ἄγουρα· <i>ἄγρα εἶνι</i> τὰ στα- φύλια <i>σας</i> .
<i>ἀ γ ί δ α</i> ἡ, ἀρχ. ἀκίς· <i>μὲ βῆκι μιὰ ἀ-</i> <i>γίδα</i> στοὺν <i>δάχ'λον</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ἂ δ α</i> ἡ, εἶδος χόρτου.
<i>ἀ γ λ η σ ι ἂ</i> ἡ, ἐκκλησία· <i>πάει σ'ν</i> <i>ἀγλησιά</i> .	<i>ἀ γ ρ ι δ α</i> ἡ, τὸ ἄγουρο σταφύλι.
<i>ἀ γ ο υ ν ή</i> ἡ, ἐγγονή· δᾶ <i>πααίνου</i> σ'ν <i>ἀγοιμή μ'</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ο υ χ τ ἂ ζ ο υ</i> , ἀγριοκοιτάζω.
	<i>ἀ γ ρ ο ι κ ῶ</i> , τοὺν <i>ἀγροίκηση</i> .
	<i>ἀ γ ῥ ρ ι φ τ ο υ ς</i> , ἀγύρευτος· <i>στοὺν</i> <i>ἀγῥιφτον νά πᾶς</i> .
	<i>ἀ γ ῥ ρ ' σ τ ο υ ς</i> , ἀγύριστος· <i>ἀγῥρ'-</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδο-
νικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 145.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμε-
ρολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

στον κιφάλ' ἔχ'.

ἀ γ ὡ ι τό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον·
τ' ἀγώτ' ξυπνάει τὸν ἀγουγιάντ'
(παροιμ.).

ἀ δ ε ι ἄ ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαι-
ρῶν δὲν ἄδειασα νὰ ἔρτον.

ἀ δ ρ ὅ ς, τραχύς, ἀρχ. ἄδρός· ἀδρὼν
εἶνι τοῦ μαλλί.

ἀ ζ ἄ λ' ἡ, ἀνθρακιά· νὰ πάρων λίγ'
ἀζαλούδα ἀπ' τὸν οὐτζάκι σ'·

ἄ ξ ι φ τ ο υ ς, ἄζεγκτος· ἄξιφτον εἶνι
τοῦ τάϊ.

ἀ κ ὀ λ λ α ἡ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ.
colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, *bzè*
πιδί μ'.

ἀ κ ο υ λ ν ὼ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.

ἀ λ α φ ρ α ἴ ν ο υ, ἐλαφρύνω· ξαλά-
φρουσὶ οὐ ἄφρουστος.

ἀ λ ἔ τ ι ρ τοῦ, ἄλἔτρι.

ἀ λ λ ι ὼ ς, ἐπίρρ., 1) με ἄλλον τρόπο,
2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἀλλιῶς πᾶς
χαμένους.

ἀ λ λ ι ὼ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ.
ἄλλῶς.

ἀ λ λ ο ἰ θ ο υ ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοιθωρος.

ἀ λ' β ἰ ζ ο υ μ ι, μοῦ ἄρέσει πολὺ·
ἀλ'βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῇ
παλικαριά του.

ἀ λ' ν ὀ π ι τ ρ α ἡ, κυλινδρική πέτρα
ποῦ ἀλώνιζαν τῇ σίκαλῃ καὶ
τὰ κουκιά.

ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.

ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυ-
τον τοῦ ἔχον τοῦ τάϊ.

ἀ μ ἄ ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος
γιά ὄνομα τοῦ θεοῦ.

ἀ μ α ν ἔ τ τοῦ, ἐνέχυρο· τουρκ. e-
manet.

ἀ μ α ν ἔ ς οὐ, τραγοῦδι.

ἀ μ ἰ ἴ λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.

ἀ β ἄ ρ α ἡ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ.
barra.

ἀ β ἄ ρ' τοῦ, χῶρος ποῦ ἀποθηκεύον-
ται τὰ δημητριακά.

ἀ β ἔ λ' τοῦ, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.

ἀ β ο υ δ ὼ, ἐμποδίζω· ἀβονδήθ'κι
κι ἐπιθί.

ἀ ν ἄ θ ι μ α τοῦ, ἀνάθεμα· στ' ἀνά-
θιμα νὰ πᾶς.

ἀ ν α κ α τ ο ν σ ι ἂ ἡ, ἀνωμαλία, τα-
ραχή· τί ἀνακατονσιές ἔχιτι;

ἀ ν α μ ο υ ζ ἄ λ' ἡ, ἀνεμοζάλη.

ἀ ν ἄ π ο υ δ ο υ ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος·
ἀναπόδιασι τοῦ πιδί.

ἀ ν ἔ μ' ἡ, ἀνέμη ποῦ μαζεῦει τὸ νῆ-
μα.

ἀ ν ἡ μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ.
ἀν-ήμερος, ἄγριος· *θηρίον ἀνήμε-
ρον* εἶνι.

ἀ δ ἔ τ' τοῦ, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶ-
χονμι ἀδέτ'.

ἀ δ ρ ἔ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ.
ἐν-τρέπομαι.

ἀ δ ρ ο ν π ἡ ἡ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐν-
τροπή.

— *Κι ἂν σοῦ φίλῃσι βρὲ κόρη μ'
τί κατάλαβες;*
— *Δὲν κατάλαβα μούρ' μάνια μ',
ἀδρονπιάσ'κα.*

ἀ ν' ῥ ὅ ς οὐ, ἀνιψίος, ἀρχ. ἀνεψίος.

ἀ ν ὼ ἱ τοῦ, ἀνώγι, ὁ ἡμιπαιθριος
ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου·
ἀνέβασι *γαρέκλα* στ' ἀνώϊ.

ἀ ξ ἄ δ ε ρ φ ο ς οὐ, ἐξαδέλφος, ἀρχ.
ἐξ-ἀδελφος.

ἄ ξ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.

ἀ ὀ ὅ τ ὅ' τοῦ, καρότο.

ἀ π α ρ ἄ λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπα-
ράλλαχτος.

ἀ π ο ν κ ρ ἂ ἡ, ἀποκριά· *'πόψι εἶν'*

ἀπονκρές.
 ἀποολιάννα ἢ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τίς β'νιές καὶ τίς κονπρές τίς
 ρίχνουμι ὅξον στίς ἀπουλιάνις.
 ἀποολνῶ, ἀπολύω· ἀπουλνῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀποορρὶχνου, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόρρ'ξι ἢ Pίν-
 κον τοῦ πιδί.
 ἀποοστουμώνον, ἀποστομώνων.
 ἀποοχτιῶ, ἀποχτιῶ· ν' ἀποχτιήης
 κείνον ποὺ ἀπονοῖ μίγης.
 ἀράδα ἢ, σειρά· πιάσων στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζου, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζων τὰ ψονμιά.
 ἀραδίζου, περνῶ συχνά ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κιὸ ἔχων
 νὰ δ' ὀργῶ κι δ' ἀραθύμ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 'Αράπ'ς οὐ, 'Αράπης.
 ἀράπ' d ο ν β α ρ ί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μὲ ἄχυρο ρίχγεται
 σὲ καλούπια μὲ διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 'Αρβανίτ'ς οὐ, 'Αρβανίτης.
 ἀργαλειός οὐ, ἀργαλειός.
 ἀργαβανιά ἢ, πασχαλιά· δῶσι
 μι μιὰ φούντα ἀργαβανιά.
 ἀρέξου, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀρμάζου, ρημάζω· ν' ἀρμάξων
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 'Αρμένους οὐ, 'Αρμένιος.
 ἀρμύρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀρμυρίσ-
 του.

ἀρρώχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχτ'δι κανιένας.
 ἀρταίνου, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀρταίνουμι σήμιρα.
 ἀρχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτότερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀρχότιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κον.
 ἀστάρ' τοῦ, ἐσώντυμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκονορτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχῶ, ξεχνῶ· διπ ἀστό'ησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστοριχιά ἢ, ὑδρορρόη τῆς στέ-
 γης· συνλῆνις κρέμονδι σ'ν ἀστορι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποὺ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ' το υ ς, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 αὐτ'νοί, ἀντων., αὐτοῖ· νά, αὐτ'νοὶ
 εἶνι χονροί.
 ἀφανίζου, ἀφανίζω· ἄφανους ἔγνι.
 ἀφ'κράζουμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροῶμαι· τί ἀφ'κρίέθι
 μουρ';
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοίξων ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἄφταστους οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιόν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμ'σαν τὰ βαγιόνια
 μας φέτους.
 βαίξου, γέρνω, ἀρχ. κλίνω· βαῖδι
 τοὺν κλονάρ' ποὺ τὰ κνδώνια.
 βάλα ἢ, βουβάλα. εἴθι χονδρὴ σὰν
 τ'ς Κουσιάνκων τ'ς βάλεις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἤσων βρε βαβίρκων;

β ά ξ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μ α β ά ξ' -
 μου κάμν' αὐτὸς οὐ ζουρνάς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί
 γιὰ βαρδινάρκις μᾶς πέρασις;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα ποὺ παί-
 ζουν τὰ παιδιά· ἂν σὶ κοιτανίσουν
 μιὰ μ' αὐτό, τοὺ κιγάλ' σ' δά
 γυρίδ' σὰ βαρτυλίεσκα.
 β α σ ί ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· βαδίσκα στα λόγια τ'·
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένον εἶναι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ά ἤ, ρόπαλο, ἂν ἀρ-
 πάξουν τ' βασταγαριά κι σ' ἀρ-
 χίσουν!
 β ά σ' ἤ, 1) βάση, δὲν ἔχ' βάσ' ἡ κο-
 λώνα· 2) ἐμπιστοσύνη, δὲν ἔχουν
 βάσ' σὶ τί μὲ λίες.
 β ι ό τοῦ, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 πολὺν βιό ἔχ' αὐτός.
 β ί γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ι γ λ ί ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς ποὺ δὲ σὶ βίγλισα.
 β ί δ ρ α ἤ, ὑδρόβοιο ζῶο τῆς λίμνης
 μὲ δέρμα γούνινο.
 β ι λ ά ν' τοῦ, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ό ζ α ἤ, κοιλιά· βούζα σ' σὶ που-
 νεῖ, κοντέλ' θά κάν'ς.
 β ο ύ τ ι ν ο ς οὐ, θεῖος τῆς γυναίκας.
 β ο ύ τ τ σ ι ς οὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β' ν ι ά ἤ, βουινά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ'ς β'νιές ποὺ μάστα φέτους
 μὲ φτάν' γιὰ τὸν καζάνι μ'.
 β ο υ τ ά ἤ, ἰτιά· ξηράθηκαν οἱ βου-
 τές.
 β ο υ τ ο ύ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ι τοῦ, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ' ἤ, 1) βράση, βάλλ' τὸν πέτ'-
 νου νὰ βράσῃ. 2) ζέστη, μιγάλ'
 βράσ' εἶχε σήμυρα.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔπαθι γάγγραινα.
 γ α δ ο ύ ρ' τοῦ, γάϊδαρος· κουμμά-
 τια νὰ γίν'ς γαδούρ'·
 γ α ῖ τ ά ν' τοῦ, γαῖτάνι.
 γ α ν α χ τ ῶ, κουράζομαι· γανάχτ'-
 σὶ δλ' δὴ μέρα.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ά ἤ, ὕγεια, ἀρχ. ὕγιεία· οὐλον
 γειά νά ἦς.
 γ ι ά, σύνδ., γιὰ θαρθεῖς, γιὰ θαρθῶ.
 γ ι α λ ό ς οὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 ταχιά χαράη θά πᾶμι στοὺ
 γιαλὸ νὰ ψαρέψουμει.
 γ ι ά λ' τ ζ μ α τοῦ, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά χ' τοῦ, στρώμα, τουρκ. ya-
 tak' τοῦ λαγὸ δὲν τοὺν βαροῦν
 στοὺν γιατάχ'·
 γ ί ζ η α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· βαλ'
 τοὺν κιούπ' στ' γίζηα.
 γ ι ν ά τ' τοῦ, πείσμα, τουρκ. inat'
 τί γινάτ' ποὺ ἔ'εις!
 γ ι ν α τ σ ῆ ς οὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ σ ά ρ ο υ ἤ, γινατσάρον γ'-
 ναίκα εἰδι.
 γ ι ό ζ μ ο υ ς οὐ, ἡ δύοσμος.
 γ ι ό ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τοὺ χου-
 ράφ' στοὺν Βαραδά δὰ τοὺν σπεί-
 ρον γιόντζια.
 γ ι ο υ μ ί ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· σὶ γιου-
 μίζ' τοὺ μάρτ';
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τοῦ, πάπλωμα· τί
 μουρῇ κονκλώθ'κ' ἔστ' μὲ τοὺ
 γιουργάν;

γιοφύρ' τού, γεφύρι, ἀρχ. γέ-
 φυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβόθηκα· γαβάθ'καν
 τὰ μάτια μ'.
 γαβώνομαι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούν· τί χονδρὴ γάζ-
 γα πὸν ἔκαμεις;
 γαϊλίές οὐ, στενοχώρια· ἄ, γι'
 αὐτό ἴτς γαϊλιέ μὴ βάξ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. ἄρα· γάλιπα, θᾶρθ',
 ἢ μὴ ψῆματάσθι;
 γαλδιρίμ' τού, λιθόστρωτο· τουρκ.
 kaldirim.
 γαρβανος οὐ, μαῦρος· γαρβά-
 νιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαρκλιάνος οὐ, λάρυγγας· ἂν
 αἱ πιάσον δὰ αἱ βγάλον τὸν γαρ-
 κλιάνον σ' καμημέν'.
 γάτσινον τού, βουκέντρα.
 γ'βανῶ, κουβαλῶ.
 γβάρα ή, τάφος· ἂν σὶ βρω στοὺ
 δρόμον d'γβάρα σ' δὰ αἱ κάμον.
 γ'βᾶς οὐ, κουβᾶς.
 γιγέρ' τού, γαιδουράγκαθο· μαχα-
 λὰς μας γιόμονσθι γιγέρια.
 γιζιρῶ, περιφέρομαι· γιζέρτα
 πολὺ δῆμιρα.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιονξιλίμ'ς οὐ, ὁμορφος· γιον-
 ξιλίμ'ς ἄδρας.
 γιονξιλίμ'κα, ὁμορφα· στ' γει-
 τουνά μας ἔχονμι γιονξιλίμ'κα
 κονορτσιούδια.
 γιούμ' τού, μετάλλινο κανάτι·
 τουρκ. güüm· γιόμονσθι τοῦ γιούμ'
 νιρό.
 γιουβρὲ-παρσάι, δημοτικὸς φό-
 ρος· σβήσθημι ἂπ' τὰ χαρτιά νὰ
 μὴ πληρώσῃς γιουβρὲ-παρσάι.
 γιριτζής οὐ, τελευταῖος· λιόμ

γιριτζής εἶνι.
 γλαβανή ή, καταπαχή· σλαβ.
 glava· σφάλισ' τὴ γλαβανή.
 γλέφαρος οὐ, μέτωπο· ἂ σὶ δώ-
 στον μιὰ στοὺ γλέφαρον.
 γολόβαρος οὐ, γυμνός· γιατί
 γουλουθαρίσκιτι ἔτδ';
 γουστονρίτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, ἐπίρρ· γουτζιάμ ἄδρας
 γίγι.
 γουτζιὰρ τού, μικρὸς κυπρίνος.
 γρημνὸς οὐ, γκρεμός, ἀρχ. κρη-
 μνός· ἐπιδὶ στοὺ γρημνός.
 γλέπον, βλέπω· τί γλέπ'ς βρὲ χά-
 τα;
 γλιανὸς οὐ, εἶδος ψαριοῦ, ἀρχ.
 γλάνις ἢ γλανίς.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· ἐμεῖς τοι-
 κονκυρὲς γ'νιέκις εἰμαστί.
 γνομ'κός, ἐπίθ. συνετός.
 γνονσ'κός, ἐπίθ. γνωστικός, μυα-
 λωμένος.
 γνώμ' ή, ἀρχ. γνώμη· μὴ τὴ γνώμ'
 πὸν ἔ'εις προνκουπη δὲ θὰ δῆς.
 γόργονμα τού, ὄργωμα· νὰ πᾶς
 ταχιά νὰ γονργώης τοὺ χον-
 ράγ'.
 γοργάοι, γοργῶ, ἀρχ. γοργύζω·
 ἀνήβουρ' εἶνι καὶ γονγγάει.
 γ'δὶ τού, γουδί· φέρι τοὺ γ'δὶ γιὰ
 τ'ς σκορδαλιά.
 γονατίτσα τά, ἢ Πεντηκοστή.
 γοννιάδ' τού, ἢ ἄκρη τοῦ ψω-
 μοῦ ἢ τῆς πίτας.
 γράινον, ἀνοίγω τὸ μαλλὶ μὲ
 τὰ χέρια.
 γριβάδ' τού, κυπρίνος.
 γριζόν τού, ὕφασμα μάλλινο,
 χοντρό, ὕφαιμένο στὸν ἀργυ-
 λειὸ καὶ χτυπημένο στὴ νερο-

τριβιά.
γυρὶ τού, ὑνί, ἀρχ. ὕνις.

Δ

δαμάλα ἡ, ἀρχ. δάμαλις.
δαμάλ' τοῦ, ταῦρος.
δαμασκήνια ἡ, ἀρχ. δαμασκη-
νέα.
δαμάσκηνον τοῦ, δαμάσκηνο.
δαχ' λήθη ἡ, δαχτυλήθη.
δαχ' λίδ' τοῦ, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
ν' ἔχ' τ' μέσθ' τ'ς.
δάχ' λον τοῦ, δάχτυλο.
δέσ' ἡ, φράγμα.
διαλέγων, διαλέγω, ἐκλέγω.
διάλιγμα τοῦ, ἐκλογή.
διάργιστον τοῦ, ὑδράργυρος.
διάφουρον τοῦ, ὠφέλεια· 'ποῦν
τῇ σένα δὲν ἔχον διάφουρον.
δίκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δίκαιος· δί-
κιον ἔεις.
διμάτ' τοῦ, δεμάτι· ἔφισαμι τὰ
διμάτια.
διουρία ἡ, προθεςμία· τί διου-
ρία μᾶς δίν'ς;
διρπάν' τοῦ, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
πανον.
διρπή τοῦ, ξυλοφάγος.
δισάκι' τοῦ, δισάκι.
δίχους, χωρίς· δίχους ἰσένα δὲν
πάον.
δ'λειά ἡ, δουλειά.
δόγα ἡ, σανίδα βαρελιοῦ.
δόδι τοῦ, δόντι.
δόσ' ἡ, δόση· παίρνουν μὲ δόσεις.
δονκράνα ἡ, δικράνι μὲ δυὸ χα-
χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῇ δου-
κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
ἄλωνισμό.

δοῦδάγρα ἡ, ἀρχ. δδοντάγρα.
δορακινιά ἡ, ροδακινιά.
δορράκνον τοῦ, ροδάκινο.

Ε

εἴμι, εἶμαι.
ἐνιδ', ἡ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
ἐρ! ἐπιφώνημα.
ἐτσ', ἐπίρρ. ἔτσι.
ἐχον, ἔχω.
ἐχτρα ἡ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τοῦν
ἔχον.

Ζ

ζαγότσ' τοῦ, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
ti· ζάπ δὲ γίνετι.
ζαπώνον, γίνομαι κύριος ἐνὸς
πράγματος μὲ τρόπο αὐθαίρετο·
οὐλον τοῦ μέρους τοῦ ζάπτσι.
ζαράρ τοῦ, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
ἔχ' ζαράρ.
ζάχαρ' τοῦ, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἡ
κρίνα μὲ τοῦ ζάχαρ';
ζαχαράτον τοῦ, κοφέτο.
ζγονριά ἡ, ἀρχ. σκωρία· τοῦ σί-
δερον γιόμουσι ζγονριά.
ζέγλα ἡ, ζεύλα.
ζέγκα ἡ, χελώνα· γδιοῦdan ζέγκις.
ζιάβα ἡ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
βις φουνάζ'ν, κίρως θὰ χαλάσ.
ζιάβαρόκας οὐ, μεγάλος βά-
τραχος.
ζιαφέτ' τοῦ, συμπόσιο, διασκε-
δαση· τραβήξαμι ἓνα ζιαφέτ'!
ζιβγάρ' τοῦ, ζευγάρι.
ζιβζέζ', ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
zevek.
ζιγιόρον ἡ, ζηλιάρα· πουλὺν ζι-
γιόρον μὲ εἶδι.

ζ λ ω, πιέζω· τὸν ζούλιξα.
 ζ' μ á τ ι σ μ α τοῦ, ζεμάτισμα· ζ' μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.

ζ β έ θ ι ρ ο υ ς οὐ, συμπέθερος.

ζ β ι θ έ ρ α ἡ, συμπεθέρα.

ζ β ο υ ρ ί ζ ο υ, ὀμιλῶ· πονλὸ ζ β ο υ-
 ρίεις.

ζ' ν á ρ' τοῦ, ἡ ξυλοδεσιά τοῦ τοί-
 χου τοῦ σπιτιοῦ.

ζ ν ί χ' τοῦ, λαιμός· τοῦ ζ ν ί χ ι σ'·
 νά πιστῇ (κατάρα).

ζ ό ρ τοῦ, βία, δυσκολία, τουρκ. ζογ·
 ἔχον ζ ό ρ ἀπὸν παράδει.

ζ ο υ γ λ ό ς, ἐπίθ. κουλλός, ἀρχ. κολ-
 λός.

ζ ο ύ λ ε ι α ἡ, ζήλεια· τὸν ζούλιπα.

ζ ο ύ ρ α, ζαρωμένος· ἄει κάτσει
 ζούρα ἐκεῖ.

ζ ο υ ρ ζ ο ύ ν α ἡ, εὐκοιλότητα, διάρ-
 ροια· ἡ μουρῇ πῶς μ' ἔπιασι
 μιὰ ζουρζούνα· ὄλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθ'κα.

ζ ο ύ τ λ α ς οὐ, ζητιάνος· οὐ καη-
 μένος ζούτλας κατάντ'δι.

ζ υ μ ο υ τ' κ ἢ ἡ, σκαφίδι· πλύν'
 τῇ ζυμωτ'κῇ· εἶνι γιουμάτ' προ-
 ζύμια.

Θ

θ á μ α τοῦ, ἀρχ. θαῦμα· θάμασα τί
 εἶδα.

θ έ ρ μ' ἡ, πυρετός, ἀρχ. θέρμη·
 μὲ θιριμέν'· κάθι μέρα.

θ á ρ ρ' σ α, θάρρεσα, ἀρχ. θάρρος.

θ η μ ι ρ ί δ α ἡ, ἐφημερίδα.

θ ι ο υ τ' κ á τ á, θεῖα· θιουτ'κὰ πρά-
 ματα αὐτά.

θ ο υ ρ ι á ἡ, ὄψη· τί θουριὰ μούρ'
 εἶν' αὐτή!

θ ρ ό μ μ α τοῦ, μικρὰ κομμάτια,

ἀρχ. θρύμμα· δόδοιμι μισὸ κιλὸ
 θρύμματα.

I

ί β λ ι á τ' τοῦ, παιδί· τ' τοὺς ἰβλιάτ'
 εἶσι;

ί γ ώ, ἐγώ· ἰγώ οὐμίλ'σα.

ί κ ι δ ι τοῦ, δειλινό· ἰκιδι ἔγινι, δὲ
 θά φάμι ἀκόμα;

ί λ á φ' τοῦ, ἐλάφι· ἀρχ. ἔλαφος.

ί λ έ ρ' τοῦ, γιλέκο· δόδοιμι τοὺ ἰλέρ'.

ί β ρ α τ ί ζ ο υ μ ι, κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' πὸν ἰθραδίσκι νά
 β'δάη δὲν ἔδουκαν τίποντα.

ί ξ ό ν, πρόθ., ἐκτός· οὐλ' ἦρθαν ἰξόν
 ἀπὸν δένα.

ί π ρ ο υ χ τ έ ς, ἐπίρρ., προχθές.

ί π ρ ο υ χ τ ι σ' ν ό ς, προχθεσινός.

ί ρ γ á τ' ς οὐ, ἐργάτης.

ί ρ ε ύ ο ν, γυρεύω· ἄμα ἰρεύς νά δι
 κάμουνμι κὶ καμιά προουξινιά.

ἴ β ι α, ἐπίρρ., κατ' εὐθεϊαν· ἴσια τοῦ
 δρόμου τράβα.

ἰ σ ι á ζ ο υ, ἰσιάζω· ἰσιάζον τοῦ χον-
 ράφ'.

ἴ σ ι α μ ι, ἔως· ἴσιαμι ν' ἀδλή.

ἴ σ ι ο υ ς, ἐπίθ., ὄρθιος, εὐθύς.

ἴ τ ς, ἐπίρρ., καθόλου· ἴτς δὲ δρώει
 τ' ἄλονγον.

ί φ κ ἢ ἡ, εὐχή.

ί φ κ ι ο ῦ μ ι, εὐχομαι.

ί φ κ ο ν λ ί α ἡ, εὐκολία.

ί χ τ έ ς, ἐπίρρ., χθές· ἰχτές ἦταν νά
 ἔρτ'.

ί χ τ ι β á ρ' τοῦ, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρ'.

ί ψ έ ς, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

κ α β á ρ' τοῦ, λεύκα, ἀρχ. λεύκη·

- τουρκ. kavanak' τὰ καβάκια ἀπ' αὐλούδα μ' τράνιψαν.
καβραῖ τού, νυφικὸ πέπλο.
καδὲ τού, ἀρχ. κάδος· μέγας κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν σταφυλῶν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀλευριοῦ· τ' *δριξίς* τ' *ἀλεύρ'* στοὺ καδί;
κάδρον τού, πλαίσιο, κορνίζα· σπονδαίου κάδρον μὲ εἶδι.
καζαδῶ, κερδίζω· ποντὸς παρόδης καζάντ'σα.
καζμέρ, ρεζίλι· καζμέρ γίγαμι στοὺ κόσμον.
καϊτση, κουριάδος τοῦ γαμποῦ.
κακάτ' τού, ξηρὴ βλέννα· μονρὴ κακατσίρο· κον πιδὶ εἶνι!
καλιακούδα ἡ, κάργια· μαύρους σὰ καλιακούδα εἶδι.
καλί ν', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ κίτρινο χρῶμα.
καλονοργρά ἡ, καλογριά.
Πέδι-δέκα παπαδιές
κι ἄλλες τόσες καλονοργές
στὰ βαμπάκια σκάλιζαν,
ξανὰ τὰ βοτάνιζαν.
Δίψασαν οἱ παπαδιές,
πρόσταξαν οἱ καλονοργές:
καλονόχνικους, ἐπιθ., καλός· καλονόχνικον κουρτσούδ'.
καλονορχίδα ἡ, παραθύρα· *πάρι* τὰ σπύρτα ἀπ' καλονορχίδα.
κάμα ἡ, δίκωπο μαχαίρι.
καμί ν' τού, ἀρχ. κάμινος.
κάβο ν ο ν ο ν ο ν, ἄντων., κάμποσος.
κανένα ν, ἄντων., κανέννας.
καδί ζ ο ν, πειθω· *τρομάξα* νὰ τὸν καλίσουν.
καπά ῥ' τού, κάλυμμα.
- καπαρδί* ζ ο ν, φουσκῶνω, περηφανεύομαι· *μὴ* καπαρδίεις τόσον.
καπάρον τού, καπάρο· ἰταλ. caparra.
καπισιό ῥ' τού, σκουφάκι τοῦ μωροῦ.
καπίστρ' τού, καπίστρι· λατ. capistrum.
καπούλια τὰ, πισινά, καβαλικά ἔρχιτι στὰ καπούλια.
καρά, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
καργάτσ' τού, φτελιάς· τουρκ. cara-ağaz.
καροού ῥ' τού, παρατηρητήριο καραούλ' ἔπιασι.
καροφιλιά ἡ, γαριφαλιά.
καροφιλία τὰ, γαρίφαλα.
καρδάρ ἡ, δοχεῖο ἄρμεγματος καὶ μέτρο χωρητικότητος.
καριόλα ἡ, κρεβάτι· ἰταλ. cartiola· ἔσπαδ' ἡ καριόλα μ'.
καρβολό τού, ξύλινο ἔργαλειο μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν.
καρσί, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. karzi· *ἱκεῖ* καρσί ἀπὸν μᾶς *κάθ' τι*.
καρτά ῥ' τού, γεράκι· τουρκ. kartal· *μαλλώνον* σὰν τὰ καρτάλια.
καρτέ ϥ' τού, ἀρχ. ἐνέδρα.
κάσια ἡ, εἶδος φαγητοῦ· σιταρῖσιο ἄλευρι καμένο μὲ σκόρδο ἢ χωρὶς σκόρδο καὶ σθησμένο μὲ ξύδι. Τὸ βράζουν μὲ νερὸ καὶ γίνεται σὰν κρέμα.
κασιδα ἡ, ἀρρώστεια ποὺ πέφτουν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ.
κασιδιάρ' οὗ, ἄνθρωπος ψωροῦπερήφανος καὶ ἀκατάδεχτος.

κασμέρ' τού, 1) γελοῖος· κασμέρ' γίγεις· 2) ντροπή· δὲν ἔ'εις κασμέρ' πού λές τέτοια λόϊα;

καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ καστανὸ χρώμα.

κάτ, ἐπίρρ. κάτω· κάτω, κάτ' οἱ θέλον.

κατ'βαίνο, κατεβαίνω.

κατέφλ' τού, κατώφλι· ἄλλ' φουρά· νὰ μὴ βατήεις στοὺ κατέφλιμ'.

κάτι, κάτι· κάτι μὲ εἴπεις κι δὺ.

κατσιὰ ἢ, καθησιά· ἔνα πλαστὸ τρώει σ' κατσιά.

κατσιαμάξ' τού, εἶδος φαγητοῦ· ἄλευρί· καλαμποκίσιο, βρασμένο πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ τρῶνε περιχυμένο μὲ μέλι.

κατσίρδίζο, ξεφεύγω· μὲ κατσίρτσι.

κατσί τού, κατσί· ἔχασα τ' ματσάλονμ'· κι δὲν ὁρίσισα νὰ πατώσου τοὺ κατσί.

'κείνο, ἀντων., ἐκεῖνος.

κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.

κιλέξ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρηστο.

κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· τουρκ. kilim· τὰ πῆρις τὰ κιλίμια 'πόξου;

κιραμ' δὰς οὐ, κεραμοποιός.

κιρκινέξ' τού, τὸ πουλὶ κύρκος.

κιρπίτθ' τού, πλιθί· αἶριον θὰ κόφουμι τὰ κιρπίτσια.

κιστοβέξ' τού, τυφλοπόντικας· κιστουβέξ' εἶναι θ' κιά σ' θυγάτερα.

κιτιρνάδα ἢ, ἵκτερος.

κιτιρνο, ἐπιθ., κίτρινος.

κιχλίβαρ' τού, κεχριμπάρι, ἀρχ. ἤλεκτρον.

κλαδονόπους οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.

κλαίον, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.

κλειδογάβανον τού, ξύλινο δισκοειδὲς σκευός· χωρίζεται σὲ δυὸ τμήματα πού κλείνουν βιδωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές, λάδι καὶ πᾶνε στὶς δουλειές.

κλίξ' τού, πασχαλινὸ κουλούρι μὲ ρεθυθένια μαγιά· σὰ μάδα γίγαν τὰ κλίκια μ' φέτονς.

κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ. λύγξ· κλότσκα τοὺν ἐπιαθι.

κοκκίν' οὐ, λένε τὸ κόκκινο βόδι.

κόκκ'νο, τού, κόκκινο.

κόρδα ἢ, φόβος· κόρδα τοὺν πῆρι.

κότθ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν· ἂν οἱ βαστᾶν' τὰ κότσια πᾶνι.

κοξίρκα ἢ, χαρούπι· δῶσι στὰ πιδιὰ λίγεις κοξίρκις.

κοῦνιάξ' τού, μπίλια.

κοκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυκοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.

κοκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.

κοκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκούφια πλεχτή· τί τρανὲς κοκουλιάτρις πού βᾶεις;

κοκομαφκα ἢ, κουκουβάγια· κοκομαφκίς νὰ κάνουν φουλιὰ στοὺ σπίτι σ' (κατάρα).

κοκουδῖνα ἢ, κοτόψαιρα.

κούλα, λένε τὸ ἄλογο πού ἔχει τὸ χρώμα τῆς ὄχρας.

κοβλάτθ' τού, γλυκοπατάτα.

κοβουβάρια ἢ, γύμνια· βάλ' τοὺν σιάλ' νὰ σκιπάης δ' κοβουβαριά σ'.

κ ο υ λ ο υ β α ρ ί ν α ἤ, πίτα μὲ κο-
λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
πάνω καὶ κάτω γίνεται μὲ σιτα-
ρένιο ἄλεύρι· ἔκαμα μιὰ καλὴ
κουλουβαρίνα.

κ ο υ λ ο υ β α ρ ί σ κ α, ξεγυμνώθηκα·
τί μουρῇ κουλουβαρίσκις ἔτῳ
πλιά;

κ ο υ μ α δ α ί ρ ν ο ν, διοικῶ, κανο-
νίζω· κομμαδαῖον· τὸν σπῖτι
τ' μιὰ χαρά.

κ ο υ μ ᾶ δ ο υ τοῦ, κουμάντο, διοί-
κηση· ἰταλ. comando· δι' θὰ μὴ
κάμ'ς κομμάδον;

κ ο υ μ ᾶ ῥ' τοῦ, κοτέτεσι· γιόμον-
δι τοῦ κομμάδ' κονονδίνις.

κ ο υ β ᾶ ῥ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
λαμποκιοῦ.

κ ο ὔ ν ι α ἤ, κούνια· κούνια ποὺ δι
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.

κ ο ν ρ ο ν ῥ τ ῖ ῖ ο ν μ ι, συναναστρέ-
φομαι· μὴ ποῖον κονονδῖνις;

κ ο ν δ ρ ᾶ τ ο υ τοῦ, συμφωνητικό,
συμβόλαιον· νὰ κάμουνι ἓνα κονδ-
ράτου γιὰ τὸν χονδράφ'.

κ ο υ π ᾶ ν α ἤ, σκάφη.

κ ο υ π ο ῦ ῥ' τοῦ, κοπρόσκυλο· κον-
πούξ' μὴ εἶδι.

κ ο υ π ρ ᾶ ἤ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μαῖδι τὶς κουπρές.

κ ο ῦ ρ β ο υ λ ο υ τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούρβουλον γίγισ.

κ ο υ ρ ί ν α ἤ, φλούδα ψωμοῦ· μὴ
ἀρέξ' ἢ κουρίνα.

κ ο υ ρ κ ο υ λ ο ῦ ῥ' τοῦ, σκιάχτρο.
βάλι, βοῆ Νάσιον, λίγα κουρ-
κουλούκια νὰ σκιάζονδι καλα-
κοῦδισ.

κ ο ῦ ρ τ σ α, ἐβαλα, τοποθέτησα.

κ ο υ σ ι ᾶ ῥ ο ν, τρέχω· κονσιᾶζ' τι

σὰ χούλαβις οὐρνίθις.

κ ο ῦ τ λ ο υ ς οὐ, κότυλος, μέτρο
γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
κιλὰ σιτάρι.

κ ο υ τ ο ῦ ῥ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
kütük· κόφι τοῦ κρέας στοῦ κον-
τούξ'. Ἴτς δὲ δι' κόβ', κοντούξ'
εἶδι.

κ ο υ τ σ ᾶ ῥ' τοῦ, ἄγγιστρο· σαμα-
ριοῦ.

κ ὁ ῥ' ἤ, γωνία, ἀρχ. κόγχη.

κ ρ ἔ χ τ ο υ ς, ἐπίθ., τραγανός· ἔφα-
γα κρέχτα κιράδα.

κ ρ ί ν α ἤ, κουτί· ἢ κρίνα δὲν ἔξ'
ζάχαρ'.

κ ρ ὶ τ οῦ, κρόσσι.

κ ρ ὶ τ ο υ ς οὐ, ἀρχ. κρότος· ἀκού-
σ'κι ἓνας τραγὸς κρότους.

κ ρ υ α δ ῖ ῥ', κάνει κρύο· ἀρχιδι
νὰ κρυαδίξ' οὐ κιρός.

κ υ ρ ᾶ ἤ, κουινιάδα τῆς νύφης.

κ φ ᾶ ρ λ ι ν α ἤ, κουφή· κφάρλινα
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ σέϊ ποὺ παῖζ'.

Λ

Λ ᾱ γ α ῥ α - χ α β α ῥ ῖ, λαγκαδιανὸ
χορευτικὸ τραγοῦδι.

λ ᾱ γ α μ α τοῦ, ἐξάρθρωμα· τοῦ κουρ-
τσούδι μ' πονδουκλώθ'κι κὶ λ ᾱ-
γαξί τῇ μέσῃ τ'ς. Κόσια κὶ
πάρει ἓνα ἀγὸ νὰ δ' πιρπατί-
ξουνι, γιὰ νὰ γιοῦμι ποὺ εἶνι
τοῦ λ ᾱ γ α μ α.

λ α λ α γ ῖ τ α ἤ, εἶδος τηγανίτας,
ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· θὰ κά-
μου λαλαγτίς, τσ' ἀλνιήσ'κα.

λ ᾱ λ α ς οὐ, θεῖος ἀπὸ τὸν πατέρα.

λ α λ ῖ ν' τοῦ, τσόκαρο· δῶδι μ' τὰ
λαλίνα νὰ πᾶν στ' γειτόν'σσα.

λ ᾱ μ ι α ἤ, ἀρχ. λάμια.

λ α β ο υ δ ῆ ἦ, εἶδος ἄγριου χόρτου,
εἰδικὸ γιὰ τροφῇ τῶν ἄρνιων·
πήγνι νὰ κόψῃς λίγισ λαβονδές
γιὰ τ' ἄρνούδια.

λ ά π α τ ο υ τού, λάπατο· ἔει ποὺ
εἶδι, ἀκόμα στὰ λάπατα κατράς.
λ α π κ α ν ί ζ ο υ, τρώγω λαίμαργα·
τὰ αὐγούδια, τὰ σαρμαδούδια
τὰ λαπκάνιξις.

λ ά τ κ α ἦ, πιθάρι γιὰ βούτυρο καὶ
τουρσί· γέρι τ' λάτκα ν' ἀλατί-
σουμι τ'ς πιπεριές.

λ α τ κ ο ύ δ α ἦ, μικρὸ πιθαράκι γιὰ
γλυκό.

λ α χ α ν ι ά ζ ο υ, κοντανασαινω, ἀσθμαί-
νω· γιὰ ὀγιές, τοὺν λαχάνιασι.

λ α χ τ α ρ ν ῶ, λαχταρῶ· λαχταρνῶ
νὰ φάου φασούλια μὲ δῖβρασμο.

λ έ ο υ, λέγω, ἀρχ. λέγω.

λ έ ρ α ἦ, ἀκαθαρσία.

λ κ έ ν' τού, λεκάνη.

λ η μ ό ρ' τού, μνημοῦρι· δὰ σὶ κά-
μον τοὺ λημόρο.

λ ι λ ί τ σ' τού, κομμᾶτι γυαλί· μὴ
βατήης τὰ λιλίτσια.

λ ι ξ ο υ ρ ά δ α ἦ, λιχουδιά· χτά-
ζον πάλι λιξουράδης δὲ ἔστειλι
ἀνιψά σ'.

λ ι ξ ο ύ ρ' οὐ, λαίμαργος· τί πον-
λὸ λιξούρ'ς ποὺ εἶδι;

λ ι ο ύ β α ἦ, πῆλινο βαθὺ πιάτο.

Πιεπιροῦ δροισούλα μου

παρακάλ'δι τοῦ Θιὸ

γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ βροχή

μιὰ βρονχή βασιλικιά

δῶ στὰ στάρια, στὰ κριθάρια

στὰ λιανὰ τὰ παρασπόρια.

Βάρις-βάρης τοῦ νιρὸ

λιούβης-λιούβης τοῦ κρασί

κάθι στάχν κι κιλὸ

κάθι κούρβου κι μιτρό.

λ ι σ τ ι τού, εἶδος ψαριοῦ.

λ ι φ τ ό κ α ρ ο υ τού, φουντούκι.

λ ι φ τ ο υ κ α ρ ν ά ἦ, φουντουκιά.

λ ι χ ν ι σ τ ή ρ' τού, δικράνι μὲ τέσ-
σερα-πέντε «χαχάλια», δάχτυλα·
Μὲ τὸ λιχνιστήρι γυρίζουν στὸν
ἄλωνισμό τὸ τριμμένο ἄχυρο.

λ ι χ ν ό ς οὐ, ἀδύνατος, λεπτοκα-
μωμένος.

λ ι χ ο ύ δ' τού, μωρό· νύφη μ' ἔκαμι
λιχουδ'.

λ ο υ γ γ ο ύ ρ' οὐ, τεμπέλης· δγέ τουν,
μουρῇ, τοῦ λουγγούρ' πῶς κά-
θιτι;

λ ο υ γ ι ο υ ρ ν ά ο υ, ὄλο γυρίζω.

λ ο υ κ ά δ α ἦ, μαγειρεῖο· πήγαμι
σ' δ' λουκάδα.

λ ο υ λ ά ῶ' τού, χρώμα.

λ ο υ β ο υ ρ ί ζ ο υ, τρώγω πᾶμι σ'
τ'ς Σαλονιῶ· νὰ λουβουρίζομι
λίγον.

λ ο ύ ρ δ α ἦ, μυζήθρα.

λ ο υ ρ ν ά, μαλακά· τί βορὲ δύκα
ἔφαῖς κι λουρνὰ τὰ βγάεις;

λ ο ύ σ κ α, ψαροφάγος· αὐτὸ σὰ λού-
σκα μὲ φαίνιτι.

λ ο ύ τ α, μούσκεμα· λούτα ἔγινι.

λ υ κ α ι τ ζ ο ύ ρ' οὐ, αὐτὸς ποὺ
ἔχει γλυκιά γεύση· τί λυκαν-
τζούρ'ς ποὺ εἶδι;

M

μ α γ ρ ά ρ α, τίποτα· ξανὰ κι γῶ
δὰ σὶ στείλον μαγράνις.

μ ά δ α ἦ, στρογγυλὴ πλάκα ποὺ
παίζουν τὰ παιδιά.

μ α ζ ό χ ρ ο υ, μαζεύω· τί μουρῇ
μαζώχκητι οἷλις ἰδῶ μέσα, γά-
μον δὰ κάμνιτι;

μαῖ τ ἄ π' τοῦ, κοροῖδία· ξιστόη-
 σις τί μαῖτάπια σὶ ἐπιξί;
 μαῖ τ α π τ ὅ ῃς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροῖδεύει· *Βαλτζιανοὶ εἶνι τέ-*
τοιοὶ μαῖταπτῶῃδισ.

μα κ ἄ ρ', εἶθε.

μα κ ἄ τ' τοῦ, στρωσίδι· τουρκ.
 makat.

μα κ ρ ἄ, ἐπίρρ., μακρέα· μακρὰ πάει
 τοῦ ὁκ'νὶ (παροιμία).

μα λ ἄ ῥ' τοῦ, ἄρσενικό βουβαλάκι·
 σὰ μαλάῳ, *βρὲ πιδί, μ' ἀλείφκεις!*

μα λ ἄ τ ὁ κ ἄ ῃ, θηλυκὸ βουβαλάκι.

μ ἄ λ ε ῃ, μάνα.

μ ἄ ν ι-μ ἄ ν ι, ἐπίρρ., γρήγορα· φέρε-
 τον μάνι-μάνι.

μ ἄ δ α λ ο υ ς οὐ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνῃ
 ἀπὸ μέσα, ἡ πόρτα· *ξιμαδάλουσι*
τὴ βόρτα.

μ ἄ δ ἄ ρ ἄ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμς
 μαδάρα.

μ ἄ δ α ρ ἄ κ 'ς οὐ, κακοντυμένος·
madarák's εἶδι.

μ ἄ ξ ο ὺ λ' τοῦ, ἐσοδεῖα· τουρκ. mah-
 sul· τ' ἀβέλ' ἔξ' καλὸ μαξούλ'
 φέτους.

μ ἄ ξ ο υ ς, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· μάξους
 σὶ εἶπα ἔτσ'.

μ ἄ ρ ἄ ξ' τοῦ, στενοχώρια· τουρκ.
 maraz· τὸν τρώει τοῦ μαράξ'.

μ ἄ ρ ἄ ζ ι ἄ ρ 'ς οὐ, μαραζωμένος.

μ ἄ σ ἄ λ' τοῦ, παραμύθι· τουρκ. ma-
 sal· τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
 μὲ λές;

μ ἄ σ τ ρ α β ἄ ς οὐ, δοχεῖο νεροῦ.
 βάλι λίγον νερὸ στοῦ μαστραβά
 νὰ πγῶ.

μ ἄ τ' τοῦ, 1) μᾶτι· μὲ πόνισι τοῦ
 μᾶτ'· 2) βασκανία· ἔσκασι 'ποῦ

μᾶτ'.

μ α τ ἄ ν' τοῦ, ξυνόγαλο.

μ α τ ι ἄ ξ ο υ, βασκαίνω· οὔλον μα-
 τιάζιτι τοῦ λιχοῦδι μ'.

μ α τ ὁ κ λ α δ ο υ τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
 βλεφαρίς.

μ α τ σ ἄ λ ο υ ῃ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.

μ α τ σ ι α ρ ὁ κ ο υ ς οὐ, γάτος.

μ α τ σ ο ὺ δ' τοῦ, γατάκι· τί μουρῇ,
 δὲ ὁ κ' ὅθ' κ'ις χαροῇ, τὰ ματσού-
 δια σ' σὶ βύζιναν;

μ α τ σ ο ὺ ῥ' τοῦ, παλούκι.

μ α χ μ ο υ ρ λ ῃ ς οὐ, κατσούφης,
 κακοκέφαλος· *μαχμουρλῃς* μὲ
 φαίνιδι.

μ ε τ ε λ ἰ ῥ' τοῦ, πεντάρα, πεντά-
 λεπτο.

μ ἔ τ ὁ κ ἄ ῃ, ἀρκούδα· νὰ σὶ πατήσ'
 ἢ μέτσκα νὰ ξιλαφρώης.

μ ἦ ν ἰ γ γ' τοῦ, μηλίγγι.

μ ι ἄ ξ ο υ, ὁμοιάζω· μιάεις πονλὸ
 μὲ τ' μάνα σ'.

μ ι, μ ι τ, πρόθ., μέ· μὲ τοῦ Πασκάλ'
 ἦρθα· κὶ μὲτ' αὐτὸν θὰ φύον.

μ ι ρ ο ὺ θ' τοῦ, μεροκάματο· δὲ
 χτάζ' νὰ δ' βάλ' πονθενὰ νὰ δ'-
 λῆψ' γιὰ νὰ βγάλ' κανένα μιροῦθ'·

μ ι θ ο υ κ λ ι ἄ ρ 'ς οὐ, μεθυσμένος·
 οὐ μιονκλιάρ'ς τ' μύτη τ' δὲ
 χτάξ'.

μ ι λ ι ο ὺ ν' τοῦ, ἑκατομμύριο. ἰταλ.
 milione.

μ ι σ ἄ λ ἄ ῃ, τραπεζομάντηλο.

μ ι σ ἄ λ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.

μ ι σ α λ ο ὺ δ α ῃ, πονηρός· ἄ, τί
 μισαλούδα εἶδι;

μ ι σ ἰ ρ τοῦ, καλαμπόκι· φέτους
 τοῦ μιδίρ' μας τράνιφι.

μι σί ρ κ α ή, κοῦρκος· *δγιέ τονν*
σὰ μι σί ρ κ α φουσκών'.

μι σί τ 'ς οὐ, μεσίτης.

μ λ ί ν α ή, τυρόπιτα· *ἔκαμα μιὰ*
μλίνα σήμιρα!

μ 'νι τοῦ, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νί.

μ ό λ α β ο υ ς, ἐπίθ., ἥσυχος, ἀτά-
ραχος.

μ ο υ ζ α β ί ρ 'ς οὐ, σπιουῆνος.

μ ο υ ζ α β ί ρ ο ν ή, σπιούνα· *πονλὸ*
μουζαβίρον εἶνι.

μ ο υ κ α έ τ 'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
ρος.

μ ο υ κ α ἱ τ ι α ή, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μονκαῖτια δὲν ἔ'εις.

μ ο υ λ ό χ α ή, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.

μ ο υ λ ύ φ ' τοῦ, μαῦρο μολύβι.

μ ο υ λ φ ί ζ ο ν, ἀσπρίζω· *για τ'*
Πασκαλιά δὰ μουλφίσουν τοῦ
σπίτ'.

μ ο υ λ ώ ν ο ν, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
ἢ μυλλαίνω· μούλωνι, μονρῆ,
πλιά!

μ ο υ ρ μ ο υ λ ί ζ ο ν, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τοῦ λιχούδ' νὰ κοιμ'θῇ.

μ ο υ ρ δ ά ρ 'ς οὐ, ρυπαρός.

μ ο υ ρ δ α ρ ε ό ο ν, λερώνω.

μ ο υ σ ά d ρ α ή, ντουλάπα· *για τὰ*
στρώματα.

μ ο υ σ α φ ι ρ ' - οὐ d ά ς οὐ, δωμά-
τιο ὑποδοχῆς· *στρώσι τοῦ μον-*
σαφίρ' οὐdά.

μ ο ύ τ ζ α - μ ο υ ν τ ζ α τ ά ρ κ α, τὸ
παιγνίδι, τὸ «κρυφτόν».

μ ο ύ τ λ α κ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
ἄλλο· *μούτλακ θὰ γίν' δ'λειά σ'.*

μ ο ύ τ σ ι ν ο ν τοῦ, μικρὸ παιδί·
πάρ', μονρῆ, τοῦ μούτσινον
νὰ κάμον καμιά δ'λούδα.

μ ο ύ τ σ κ α ή, μούρη· *μιὰ μούτσα*
ποὺ ἔκαμς!

μ ο υ χ α β έ τ ' τοῦ, κουβέντα· *ἔκα-*
μαμι μονχαβέτ.

β ά δ α τ ι τοῦ, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
λινες πῆχεις· *τουρκ. bagdati'*
βούλουνσ' δρόπα 'ποὺ τοῦ βα-
δατί.

β α ἱ ρ ά ᾑ ' τοῦ, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.

β α κ λ ά ς οὐ, κουκί.

β α λ δ ο ό ρ ' τοῦ, μηρός· *τί δὰ d'*
ἀφίκον τ' θυγατέρα μ' νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;

β α λ δ ί ζ α ή, κουνιάδα τοῦ γαμ-
προῦ.

β α β ά ᾑ ' τοῦ, βαμβάκι.

β α β α λ ί ζ ο ν, μιλῶ· *τὶ βαβαλίσς;*

β ά β α λ ο ν τοῦ, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κὶ σήκουνσι ἀναμουνζάλ' κὶ
σ'έφκι στοῦ μάρ' τοῦ βάβαλον.

β α β ό γ ρ ο ν ή, παλιόγρια.

β ά β ο ν ή, γριά· *σλαβ. babo.*

β α ξ ί σ ' τοῦ, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşış.

β ά π λ ι α κ ο ν ς οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
ροφαγός· *δγιέ τονν τοῦ βά-*
βλιακον!

β ά ρ α ή, γούρνα μὲ νερό· *σλαβ.*
bara.

β α ρ δ α β ί τ σ α ή, μικρὰ κερατοει-
δῆ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
ποῦ βγαίνουν στὰ χέρια.

β ά ρ ι μ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari' νὰ μὴ τύχινι τοῦ λαχείου
μ' βάριμ!

β α ρ ο ό d α ή, μικρὴ γούρνα μὲ
νερό· *φύει ἀπ' τῇ βαροόδα.*

β α ρ δ ά ᾑ ' τοῦ, στάμνα· *τουρκ.*
barbak' φέρι μ' τοῦ βαρδάξ'

- νὰ πρῶν νιρό.
b a r d a κ ο ύ δ α ἡ, μικρὴ στάμνα.
b á σ τ ρ α ἡ, μελίγκρα· τοῦ ἐπιαθεῖ
b á σ τ ρ α τοῦ πουσταν'.
b a d á λ ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *b a d á λ ' κ ο υ* πέραμα εἶνι.
b α τ ζ ι á ς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· βούλουσαν τρύνις· ποῦ
 τὸν βατζιά.
b á τ σ ι ς οὐ, ἀδελφός.
b α χ í ρ ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπίτι·
 πῆρι φοντιά τοῦ *b a χ í ρ '*.
b é λ ι ο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
b é λ κ ι μ, ἐλπίζω· *b é λ κ ι μ* θὰ γίν'
 αὐτὸ ποῦ θέλου.
b ε ν ε β ρ é ᾱ ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λονιοῦ.
b i r d é ς οὐ, κουρτίνα· τουρκ. perde·
 καπνίσ'καν *b i r d é δ ι ς*.
b i ξ ι ρ ῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
 τουρκ. bezmek.
b í κ α ς οὐ, ταῦρος· τοῦ *b í κ α* τοῦν
 σφάλ'σα στοῦ *τ ο ν κ á τ '*.
b ι λ ι τ ξ í ᾱ ' τοῦ, βραχιόλι· τουρκ.
b i l e z i k ' πουνλὸν κ'δούν'ζαν τὰ *b i*-
λ ι τ ξ í κ ι α τ'ς.
b ι λ b í δ ' τοῦ, στραγάλι.
b ι b é ρ κ α ἡ, σπόρος χαρουπιοῦ.
b ι ν á ς οὐ, σπίτι· *χ é ρ '* δὲν ἔβαλι
 καὶ ξέγειρι οὐ *b ι ν á ς*.
b i d é λ ' τοῦ, φόρος.
b í ᾱ κ α ἡ, γουρούνα· *κ ο ν τ ζ ι á μ '*
b í ᾱ κ α μὲ *γ í γ ι ς*.
b ι τ í ζ ο ν, τελειώνω· *b í τ σ ι* τοῦ
 πονμί.
b λ α σ τ ρ ῶ ν ο ν, ξαπλώνω· *ᾱ δ γ ι é*
 τουν, *b λ α σ τ ρ ῶ θ ' κ ι* ἀπὸν *κ á τ '*
 ἀπὸν τοῦ *ν í σ κ ι ο ν* *σ á β é η ς*.
- b ó ἱ* τοῦ, ἀνάστημα· τουρκ. boy.
b ó ἱ ποῦ *ἔ ρ ι ξ ι !*
b ó λ ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔ χ ο υ μ ι b ó λ ' κ ο υ* κρᾶδί.
b ó ρ α ἡ, θύελλα, κακὸ ποῦ πέρασε.
b ó ρ τ ξ ' τοῦ, χρέος· τουρκ. borç·
 τοῦ πλήρουσα τοῦ *b ó ρ τ ξ '*.
b ó ᾱ κ ο υ ς, ἐπίθ., χαλαρός· *b ó ᾱ κ α*
b ἦ ρ α τ ' δ'λειά.
b ó χ α ἡ, κακοσμία.
b ο υ γ ι α τ í ζ ο ν, χρωματίζω· *b ο ν*-
γιάτσα τοῦν *ο ὀ δ á*.
b ο υ γ ι ο ν d ρ ο ὀ ᾱ ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
 ἁλετριοῦ.
b ο ὄ κ ο υ μ α τοῦ, μπουκιά· *ἔ φ α γ α*
τ ρ α χ α ν á μὲ *b ο ν κ ῶ μ α τ α*.
b ο ὄ b a ρ ο υ ς οὐ, εἶδος κανθάρου,
 ἀρχ. βομβυλίδος· τοῦ *κ ι φ á λ ι μ '*
b ο υ b a ρ ο ἱ γ í ο μ ο υ σ ι ἀπὸν τ'ς
φ ο ν ῆ ς καὶ τ'ς *τ á τ ρ ι δ ι ς*.
b ο υ b é ς οὐ, ρεπούμπλικα· *σ á Φ ρ á*-
γ ο υ ς μὲ *ε ἰ ᾱ μὲ* τοῦ *b ο υ ν é ς* σ'.
b ο υ b ο ὀ ᾱ ' τοῦ, μπουμπούκι, ἀρχ.
 κάλυξ.
b ο υ b ο υ λ á d í ζ ο ν, παρατρῶγω·
 μὲ *φ í λ η ψ α ν* καὶ *b ο υ b ο υ λ á d í σ κ α*.
b ο υ b ο ὀ φ κ α ἡ, τὸ ψημένο σπυρὶ
 τοῦ καλαμποκιοῦ· *π ῶ ς* τὰ *σ κ á ν '*
τ á λ ό ί α τ ' *σ á ν τ '* *b ο υ b ο ὀ φ κ α !*
b ο υ d ρ á ᾱ ' τοῦ, ἀγριόχορτο ἀγ-
 καθωτό· *π á ρ ι κ ε ἶ ν α* τὰ *ξ η ρ á* τὰ
b ο υ τ ρ á κ ι α.
b ο υ ρ α ν í τοῦ, διάφορα χόρτα
 ψιλοκομμένα καὶ βρασμένα πολὺ
 νὰ γίνουν χυλός. Σερβίρονται
 περιχυμένα μὲ ὠμὸ ἢ καμένον
 λάδι.
b ο υ ρ í τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
 τουρκ. boru.
b ο υ ρ σ ο ὀ ᾱ ' τοῦ, παλιόπαιδο· *μ á λ ι*

πλιά τί βουρσούκια εἶνι αὐτά!
βουσκαινον, χαλαρώνω.
βούτ' τού, μερί: τουρκ. *but*.
βουχαθι τού, κόκκινο φουστάνι.
βουχτανιά ἡ, γροθιά· δώστον
 κι ἀπὸν μένα καθόδεις βουχτα-
 νιές.
βράτ' μους οὐ, στενὸς φίλος·
 βουλγ. *bratim*.
βρέ, μόρ. κλητικό.
βροστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριοῦ.

N

ναλέτκους, ἐπίθ., κακός· ἄ, *βρέ*,
 ναλέτκον πιτ'νάρε'.
νάμ τού, κατόρθωμα· δὰ θὶ πῶ ἔνα
 νάμ πὸν ἔκαμι *Λιένκον*.
νειρεύονμι, ὄνειρεύομαι· ῥές
 'νειρεύκα πὸν θὶ φ'λοῦσα.
νήλιους οὐ, ἥλιος· χάθ'κι νήλιους,
 νύχτονσι.
νήσκιους οὐ, ἥσκιος· νήσκιουσι
 σ'ν ἀλλοῦδα.
νήσκιονμα τού, φάντασμα· δέ
 χτάζ' τὰ μοῦτρα τ' πὸν γίγει
 σὰ νήσκιονμα;
νησκός, ἐπίθ., νηστικός· νησ'κὸς
 εἶμι δῆμιρα.
νιβαίνον, ἀνεβαίνω.
νιγάζον, σκαλίζω, ἀνακατώνω·
 νιγάξι τ' φουτιὰ στοὺν οὐτζιάκι
 σ' κὶ βάμι τοῦ τξισβὲ νὰ πιούμι
 κανένα καφονόδ'.
νικατόνον, ἀνακατώνω· τί νι-
 κατόν';
νισιάν τού, στόχος· πᾶμι νὰ ρί-
 ξονμι στοὺν νισιάν.
νισιαδῶ, σκοπεύω· καλὰ νισιάν-
 τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὀμφαλός· *νιφαλός* τ' πουνεῖ. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στὸ ταψὶ κυ-
 κλικά μὲ ἄρκετὸ σιρόπι καὶ λάδι.
νοικοκνροί οἱ, νοικοκυραῖοι·
νοικοκνροὶ ἀνθρῶπ' ἱμεῖς.
νοορά ἡ, οὐρά.
νοορλός, ἐπίθ., νερούλος· *νοορ-
 λὸς γίγει τραχανάς*.
νύπρους οὐ, ὕπνος· *νύπρους μὶ
 λείπ'*.
νυστέρε' τού, νυστέρι, ἀρχ. νυ-
 στέριον· δῶσι μὶ τοῦ *νυστέρε'*
 νὰ κόψονμι τοῦν *βέτ'νον*.
δαγιαδῶ, στηρίζομαι· τουρκ. *da-
 yandim*.
δαηλίξ' τού, νταηλίκι, παλικά-
 ριά· τουρκ. *dayilik*.
δαής οὐ, παλικάρας· τουρκ. *dayi*.
δάϊμα, ἐξάντληση· ἔπαθα *δάϊμα*.
δάλ' τού, κλαδί· κόψι κεῖνα τὰ
δάλια.
δαλαβέρε' τού, δοσοληψία· ἰταλ.
dareavere'· πονλλὰ *δαλαβέρια*
 ἔ'εις.
δάμκα ἡ, λεκές, κηλίδα· τοῦν πον-
 κάμ'σον σ' οὔλον δάμκις εἶνι.
δαβλὰς οὐ, συγκοπὴ· τουρκ. *dam-
 la'*· τοῦν ἤρθι *δαβλὰς*.
dadανὰς οὐ, ρεζίλι· *dadana* γί-
 γα στὰ *δοιμίγλαβα*.
δάδη ἡ, ἀδελφή.
δαορίζον, δοριζώ· πονλλὰ *δαορίσι
 ἡ νύφ'*.
δαοράδῶ, δυναμώνω· *δαοράντ'σι
 τοῦν δαμάλ'*.
δαψάνα ἡ, δαμιτζάνα.
δίνσκιον, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
διοέξ' τού, δοκάρ· ἄ, *διγιέ τονν*

ἀκέρειον διρέξ' μὶ ἔγινι.
διρλικώνον, τρώω· *διρλίκουσις*;
διρμόν'· τοῦ, μεγάλο κόσκινο.
διρμουρνίζον, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλνγαδιάζον, ἰσιώνω· νὰ *δλν*-
 γαδι' ἄς λίγον τὸν *κονρμί* σ'.
δουμάν'· τοῦ, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιάζον, βάζω φωτιά·
 δός' τον *δουμάν'*.
δουβέξ'· τοῦ, ξύλινο γουδί.
δουναμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
 μάνα μου, τί σπít' *δουναμάς*
 εἶνι αὐτό;
δονδονλές, μούσκεμα· *δονδον*-
 λές ἔγινα.
δουρβάς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουρβάν ἢ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, ποῦ χτυποῦν τὸ γάλα·
 ἔλα νὰ σὶ δώσων ματάν' *θήμιρα*
δουρβάν' σα.
δουρή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δονσέξ'· τοῦ, στρῶμα· *ρίξι* τοῦ
δονσέξ'· νὰ *πλαγιασον*.
δουσμάν'· οὐ, ἐχθρός· *μονρή*,
ρίγκον *δουσμάνον* τί *κασμέρια*
 εἶνι αὐτὰ ποῦ κάμνεις;
δράβαλα τά, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νυχτερεύον, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θὰ
 νυχτερέψουμι.

Ξ

Ξέχονρα, ἐπίρρ., χωριστά· *Ξέχον*-
 ρα κάθονάι.
Ξιθ' μάινον, ἀνακουφίζομαι· τοῦ
 τᾶπα καὶ *Ξιθύματα*.

Ξικόπ' κα, λύθηκα· *Ξικόπ' καν* οὐ-
 λοι νὰ *γιοσῶν*.
Ξιπαϊάζον, κρυώνω πολὺ· *Ξιπαϊ*-
 σα ποῦ τοῦ *κρύον*.
Ξιπάτουμα τοῦ, τελεία κατα-
 στροφή.
Ξιπατομὸς οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
Ξιπονπρίσκα, ξεπρίστηκε· *Ξι*-
πονπρίσκι βούζα τ'.
Ξιρατίξ'· τοῦ, ἐμετός· *εἶχα* *Ξιρα*-
τίξ' *θήμιρα*.
Ξιστό'ησα, *δλίπ* *Ξιστό'ησα*.
Ξιφτίζον, μαδῶ· *Ξέφτ'σι* ἡ *σκονρ*-
τέλλα.
Ξλίξ'· τοῦ, τὸ ξύλο ποῦ ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τίς πίτες· *δέσι* τοῦ
χαλβᾶ στοῦ *Ξλίξ'*· νὰ κάμνουμι
χλάτσκα.
Ξόγονμα τοῦ, ἐξόγκωμα.
Ξόδια, δὰ *χονρέψ'*· καὶ τὰ μάτια σ'
 καὶ τὰ *Ξόδια* σ' (παροιμ. φράσις).
Ξόδιασμα τοῦ, ξόδεμα.
Ξυστρι τοῦ, ἐργαλεῖο ποῦ ζύ-
 νουν τὰ ζῶα.

Ο

Ὀλνοι, ἐπίθ. καὶ ἀντων., ἀρχ. ὄλος.
Ὀμνιους ἐπίθ., ἀρχ. ὅμοιος.
Ὀρνιθα ἢ, κότα, ἀρχ. ὄρνις· ᾧ,
κονσιάζ'· τι τῶρα σὰ *χούλαβις*
οὐρνίθις.
Ὀσνοι, ἀντων., ἀρχ. ὅσος.
Ὀύβριᾶ ἢ, Ἑβραία· σὰν *Ὀύβριᾶ*
φοννάξ'.
Ὀύβριδς οὐ, Ἑβραῖος.
Ὀύμιλῶ, ὁμίλῶ, ἀρχ. ὁμίλια· τί,
ηρέ, σᾶς *πειράξι* σᾶς ποῦ *οὐμίλ'*-
σα;
οὔβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οὔβα*, τί *ἔπαθι*

Λιένκον;

ὀβιου του, πύο· ἀρχ. ἔμπυος.
 οὐμτίζου, περιμένω· ἀποὺ δένα,
 ἡρὲ καλὸ μ', δὲν οὔμιτζα νὰ
 κουρκοντιάσ' κὶ τοῦ δ'κό σ'.
 οὐdάς· οὐ, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τὰ κάδρα στοὺν οὐdά.
 οὐdούδ'· τοῦ, μικρὸ δωμάτιο.
 οὐρθά-κουφτά, ἐπίρρ., καθαρὰ·
 ξηγήθ'κα οὐρθά-κουφτά.
 οὐριξάτους οὐ, αὐτὸς ποὺ ἔχει
 ὄρεξη· οὐριξάτους μὲ εἶδι 'πόψι.
 οὐρμάν'· τοῦ, δάσος· τουρκ. orman.
 οὐροῦμκου, ἐπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνουδι ἕνας μὲ τοὺν ἄλλον σὰν
 οὐροῦμκα πιτ'νάγια.
 οὐροσούης οὐ, γουρσουζης, ἄτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uğur-suz·
 ξέρ'ς ἀμὰ τί οὐρσουής ἀνθρου-
 πους εἶνι;
 οὐροσούσ'κα τά, γουρσουζικα·
 κείνα τὰ οὐρσουσ'κα τὰ οὐρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'ποὺ τοῦ
 προῦτ' ηῃσκά.
 οὐρετλίξ'· τοῦ, συνεταιρικό·
 τοῦ χουράφ' τοῦ ἔχουμι οὐρετα-
 λίξ'.
 οὐρετόνουμι, ντύνομαι· οὐρετόθ'-
 κι νὰ πάη στή χαρά.
 οὐστὰς οὐ, χτίστης· πάρι, ἡρὲ
 καλὸ πιδί, αὐτὸ τοῦ μισάλ' κὶ
 δώστον στοὺν οὐστία.
 οὐτζιάξ'· τοῦ, ἐστία· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στοὺν οὐτζιάξ'.
 οὐχτὸς οὐ, ἐχθρός· ἀρχ. ἐχθρός.
 ὄψ'μα, ἐπίρρ., ἀργά· ὄψ'μα ἔβαλα
 τὰ βοστανία.
 ὄψ'μο, ἐπίθ., ἀργά· ὄψ'μον τοῦ
 ἔχου τοῦ μιδίθ.

Π

πααίνον, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δῶθι;
 παζάρ'· τοῦ, ἀγορά· τουρκ. pazar·
 τὴν Τρίτ' ἔχουμι τοῦ παζάρ'.
 παζαρεύου, συμφωνῶ· τοῦ πα-
 ζάριπα τ' ἄλογον.
 παιτσιὰ ἢ, χοῦφτα.
 παλαβώνον, τρελλαίνω, ἀπογοη-
 τεύω· τοὺν παλάβονδς.
 παλαίξου, ψάχνω· τόση ὥρα πα-
 λαίξ' θυγατέρα σ'.
 παλαξ'· τοῦ, χηνόπουλο.
 παλάντζα ἢ, ζυγαριά· βενετ. ba-
 lanza.
 παληγοβριά ἢ, παρηγοριά.
 παληγοβρῶ, παρηγορῶ· μὲ ἦρθαν
 τόσα βάσανα κὶ ποιὸς μὲ πα-
 ληγόρ'σι;
 παλούξ'· τοῦ, παλούκι· ἑκατδς
 ἡρουσά μ' σὰ παλούξ'.
 παναῦρ'· τοῦ, πανηγύρι, ἀρχ. πα-
 νήγυρις· κὶ δὴ μονρὴ Λιένκον
 στοὺ παναῦρ';
 πάνα ἢ, 1) κομμάτι ὕφασμα ποὺ
 καθαρίζουν τὸ φοῦρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
 παντεχαίνον, περιμένω· σὶ παν-
 τύχυνα κὶ δὲν ἦρτις.
 παπάξια τά, τράπουλα· δὲ χόρ-
 τασαν πλιά νὰ παίξ'ν παπάξια
 οὔλ' δὴ μέρα.
 παπαδόβλα ἢ, χαμόμηλο.
 παπάτκα τά, παπούτσια κλειστά
 μπροστά.
 παπλιάκ'ς οὐ, γέρος.
 παραμαλιάδα ἢ, ὑπερκούραση·
 παραμάλιασα οὔλ' δὴ μέρα.
 παραπανήσιου, ἐπίθ., περιτ-

τός· παραπανήσιους εἶμι.
 πα ρ α π ό ρ τ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 θέβκι 'πὸν τὸν παραπόρτ'.
 πα ρ α σ τ α ί ν ο υ, παριστάνω· πῶς
 νὰ στοῦν βαραστήσουν;
 πα ρ α ν τ ί δ α ἢ, κρόταφος· ἴ, μον-
 ρή πῶς τοῦ χτύπ'σι σ' βαραντί-
 δα τοῦ τέκνον!
 πα ρ ά φ ο υ ρ ο υ ς, ἐπιθ., παράφο-
 ρος, εὐερέθιστος.
 πα ρ μ ά ῃ' τοῦ, κάγκελο· μὴν ἀ-
 κονθῆς στὰ παρμάκια· θὰ πέ'ης.
 π ά ρ σ' μ ο υ τοῦ, ἔσοδο· δὲ χον-
 ταίν'ς 'πὸν πάρσ' μου.
 πα ρ τ ά ῶ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. par-
 tal· ἔ, βρέ, πιδίμ', τὰ παρτάλια-
 σίς τὰ ροῦχα σ'.
 πα ρ τ α λ ι ά ρ' οὔ, κουρελιάρης.
 πα σ ά λ' μα τοῦ, ἐπάληψη.
 πα σ ι α λ ού τ' κα ἀ γ ά, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν αὐγά μέσα σὲ
 νερό πὺν βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· σήμιρα ἔ-
 χονμι πασιαλούτ'κα ἀγά.
 πα σ π ά ῶ' ἢ, ἀρχ. πασπάλη.
 πα σ π α λ ί ζ ο ν, πασπαλίζω.
 π ά σ τ ρ α ἢ, καθαριότητα· μιγάλ'
 πάστρα ἔχ'.
 πα σ τ ρ ε ύ ο ν, παστρεύω, καθαρίζω.
 πα σ τ ρ ι κ ά, ἐπίρρ., καθαρά.
 πα σ τ ρ ι κ ό ς, ἐπιθ., καθαρός.
 πα τ' μ α σ ι ά ἢ, πατημασιά.
 πα τ ο ύ ν α ἢ, πέλμα· τί τρανῆς
 πατοῦνις ἔ'εις;
 πα τ σ ι α β ρ ο ύ δ α ἢ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ δὴν μιὰ πατσια-
 βρούδα νὰ παστρέψονμι τ'ς οὐ-
 δάδεις.
 πα τ σ ι α λ ί κ ι α τ ά, τὰ κορδόνια

τοῦ σῶβρακου πὺν δένουν στὰ
 πόδια.
 πα τ ῶ ἰ τοῦ, κεφάλι· πὺν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ' τοῦ πατῶ ἰ τ'ς
 τέτοια μονραφέτια;
 π έ ρ λ α ἢ, πουτάνα· ἄ, αὐτὴ τὴ
 πέρλα ποιὸς τὴ λουγαριάξ';
 π έ ρ' ὅ', ἐπίρρ., ἀρχ. πέρυσι.
 π έ τ' ν ο υ ς οὔ, πετεινός· πιαῖσι
 τοῦν βέτ'νου νὰ τοῦν σφάξονμι.
 Π έ φ τ' ἢ, ἀρχ. Πέμπτη.
 π έ φ τ ο υ, πέφτω, ἀρχ. πίπτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 π ι δ ε ύ ο υ, βασανίζω· πιδεύκα που-
 λὺν στὰ νιάτα μ'.
 π ι δ ἰ τοῦ, παιδί, ἀρχ. παιδίον· βο-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχῃσι τοῦν πιδί.
 π ι δ ι μ ά ρ α ἢ, στενοχώρια· που-
 λές πιδιμάρις ἔ'εις.
 π ι ζ ο ύ ῶ' τοῦ, πεζούλι, λιθόχτι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 π ι κ α σ ά μ ι ν ο υ ς οὔ, ἐκεῖνος πὺν
 τὰ ξέρει ὅλα, ὁ πολύξερος.
 π ι λ ι σ τ έ ρ' τοῦ, περιστέρι.
 π ι π ι λ ί α ἢ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν πιάν' πιπιλιά.
 π ι ρ ά τ' οὔ, ξύλινο δοκάρι πὺν
 περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ παραστάδα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίζη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλλι τοῦν bi-
 ράτ' στὴν πόρτα.
 π ι ρ β ά ξ' τοῦ, περβάξι, ἢ πλαῖνι
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. pervaz· ἔσπασι τοῦν πιρ-
 βάξ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 π ι ρ γ ι ό ν' τοῦ, πρίονι, ἀρχ. πρίων.
 π ι ρ ἰ δ ρ ο υ μ ο υ ς οὔ, περιδρομος,
 ἀρχ. περιδρομος· ἔφαῖς ἔνα bi-
 ρομον.
 π ι ρ κ ἰ τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδᾶ.
 π ι ρ ο ύ ν' τοῦ, πιρούνι, ἀρχ. περόνη.
 π ι ὁ μ α ν ε ύ ο ν, μετανοιώνω· τουρκ.
 pışman + κατᾶλ. -εὐώ· δὲ π i ὁ μ α -
 νεὺον γι' αὐτὸ πονῶ ἔκαμα.
 π ι σ τ ι μ ᾶ ῶ' τοῦ, πιστιμάλι, πε-
 τσέτα προσώπου· φέρι τοὺ π i -
 στιμᾶῶ' νὰ σφουξίτῳ.
 π ' κ ᾶ μ ' σ ο υ τοῦ, πουκάμισο.
 π λ ᾶ β α ἦ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ
 βουλγ. р. plavam (= πλέω).
 π ' λ ᾶ δ α ἦ, πουλάδα, νεαρή κότα.
 π λ α σ τ ὸ τοῦ, καρβέλι ψωμί· τὰ
 ἔβγαλεις τὰ πλαστὰ 'πὸ τοῦ τοῦ
 φούρνου!
 π λ ι β ρ ί τ ο ν μ α τοῦ, πλευρίτω-
 μα· πλιβριτόθ'κα δήμιρα.
 π λ ι β ρ ί τ ' ς οὔ, πλευρίτης, ἀρχ.
 πλευρίτις.
 π λ ι β ρ ι τ ὶ ο ν ο ν, κρυώνω.
 π λ ι β ρ ὸ τοῦ, πλευρὸ, ἀρχ. πλευ-
 ρόν· μὴ πόνιθι τοῦ πλιβρὸ.
 π λ ι θ ί τοῦ, ἀρχ. πλινθίον.
 π λ ι μ ὄ ν' τοῦ, πλεμόνι, ἀρχ. πνεύ-
 μων.
 π λ ι ξ ο ὄ δ α ἦ, πλεξίδα.
 π ' λ ο ὄ δ' τοῦ, πολυοῦδι, κοτόπου-
 λο· οὐ κορυφαζιζιάς ἔφαῖ οὔλα
 τὰ π'λούδια μ'.
 π λ ο ὄ ῥ' τοῦ, ξύλινο ἄλετρι.
 π ν ι μ α τ ' κ ὸ ς οὔ, πνευματικός,
 ἀρχ. πνευματικός.
 π ο υ δ ῆ ρ ο ν, τρικλοποδιζῶ· μὴ πό-
 δηρις.
 π ο ι ὸ ς, ἀντων. ἐρωτημ., ἀρχ. ποῖος.
 π ὅ μ' ν α, ἀπόμεινα· κόσια πόμ'νις.
 π ὅ ν τ ῆ' τοῦ, πόντζι, ρακὶ βρασμέ-
 νο μεῖ ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο
 γιὰ τὸ κρυολόγημα.
 π ὅ ρ δ ο υ ς οὔ, πορδῆ.

π ὅ τ α π ο υ ς -η -ον, ἀντων. ἐρωτ.,
 ποῖός τις· πόταπους εἶνι;
 π ο υ γ ᾶ λ ι α ἐπίρρ., σιγά· πουγά-
 λια πιρπάτα.
 π ο υ γ ι ᾶ τ α ἦ, τὸ μέρος τῆς αὐ-
 λῆς πού δένουν τὰ ζῶα τὸ κα-
 λοκαίρι· δέδι τὰ ζῶα σ' βο-
 γιάτα.
 π ο υ δ α ρ κ ᾶ τ ᾶ, οἱ πρόμοχοι τοῦ
 τσιακμᾶ.
 π ο υ δ ο ν κ λ ὶ ο ν ο ν, πεδικλώνω·
 πὼς πιρπατοῦσι πονδονκλώθ'κι
 κὶ ἔπιθι.
 π ο υ κ λ ο υ π ί σ ο ν, ἀναποδογυρίζω·
 γάλια δὰ πονκλονπίσ' ἦ πλάβα.
 π ὅ μ α ἦ, ζέστη· μιγάλ' πούμα
 ἔκαμι δήμιρα.
 π ο υ ξ ι μ ᾶ δ' τοῦ, παξιμάδι.
 π ὄ ὑ π α ἦ, μικρὴ λειτουργιὰ πού
 μοιράζουν τὰ Ψυχασάββατα.
 π ο υ π ᾶ ρ α ἦ, μικρὰ κομμάτια ψω-
 μοῦ μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
 π ο υ ρ λ ῖ δ' τοῦ, ἐξογκωμένο μάτι·
 ἀν ἔρτον ἰκεῖ δὰ στὰ βγάλλον
 τὰ πονρλῖδια σ'.
 π ο υ ρ λ ὸ ῥ' τοῦ, μάτι· δὲ χτάεις τὰ
 πονρλόκια σ';
 π ὄ φ κ α ἦ, ψέμα· πούφκις μᾶς ἔεν.
 π ο υ φ ν ῖ ζ ο ν, κλάνω· οὔφ, πού-
 φνιθῖς.
 π ὄ φ ρ ο υ ς οὔ, κούφια πορδῆ.
 π ὄ ψ ι, ἐπίρρ., ἀπόψε· 'πόψι δὰ ἔρ-
 τουν.
 π ρ α σ κ α ν ῖ ζ ο ν, καταβρέχω· που-
 γάλια μὴ πρσασκάνιθις.
 π ρ ῆ κ ν α ἦ, μελανὰ στίγματα.
 π ρ ῖ γ α ἦ, παγίδα πού πιάνουν τὰ
 πουλιά.
 π ρ ι ὅ ν ῖ ῥ' τοῦ, ἀφούσκωτο ζυμάρη·
 κάτ' μούτρα εἶχι, σὰ πριθνίξ'.

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὕ ν α ἤ, βατόμouro.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἤ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ᾶ ν α μ α τοῦ, ξερό ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ έ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φαλο, ἀρχ. προσκεφάλαιον· βᾶ-
 λ ι σ τ ο ὦ π ι δ ο ὗ δ' π ρ ο υ σ κ έ φ α λ ο ν.
 π ρ ο υ σ φ ῶ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ ποῦ μένει στὴ φωλιά.
 π ρ ό φ τ α σ' ἤ, φάϊ λήγουν γιὰ προ-
 φτας'.
 π ν κ ν ᾶ δ α ἤ, ψιλὴ σήτα.
 π ὕ ρ α ἤ, ζέστη· ἄναψι τοὺ οὐτζιάξ'
 νὰ πάροουμε μὲ πύρα.
 π ὕ ρ ο υ μ α τοῦ, ζέσταμα.
 π ν ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἤ, πυροστιᾶ.

P

ρ α κ ῖ τοῦ, οὔζο· τουρκ. raki· φέρι
 μ α ς δ ν ὀ ρ α κ ι ᾶ.
 ρ ᾶ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἀρχ. ράμμα.
 ρ ᾶ τ θ κ α ἤ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ᾶ χ' ἤ, ράχη, ἀρχ. ράχης.
 ρ ι β ὸ λ' τοῦ, περίστροφο· ἄμὰν αὐ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοὺ τσιατίσ'
 τοὺ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ᾶ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δάν' σὶ πάει σήμιρα.
 ρ ο υ θ ο ὗ ν' τοῦ, ρουθούνι, ἀρχ.
 ρῶθων.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἤ, μάλλινη κλω-
 στή· 'κείνη ξέρ' μοννάχα 'ποὺ
 ρουδαβίτσας.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λίεις πουλὸ στοὺ νύπνου σ'.
 ρ ο υ χ ᾶ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ᾶ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ ῖ ξ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ᾶ τ' ς οὐ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ᾶ λ' τοῦ, σάλιο· μὲ πῆραν τὰ σά-
 λια σ'.
 σ ι α λ ῖ ᾶ ξ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ῖ ᾶ ρ' ς, ἐπίθ., ἐπιτόλαιος· σα-
 λιάρ'ς γίγεις.
 σ ᾶ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ᾶ τ' τοῦ, ἐπίδειξις· τί σαλ-
 τανᾶτια εἶνι αὐτά;
 σ α μ ᾶ ρ' τοῦ, σαμάρι, ἀρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ᾶ δ' κ ο ν τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ᾶ ς οὐ, σαγματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ό τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὐσ. σαμάρι καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ῶ ν ο υ, σαμαρόνδ' τοῦ γα-
 δούρ' νὰ τοὺ φορετώσουμι.
 σ ᾶ μ α τ', σύνδ., σάμπως· σάματ'
 ἡθιλι νὰ τοὺ κάμ';
 σ α μ ο ν β ῖ λ ι α ἤ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ὗ δ' τοῦ, μικρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ᾶ ς οὐ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· σήμιρα ἔφαγα ἕνα σαρμά.
 σ β ῶ, σβήνω.
 σ ῑ ῖ α τᾶ, πράγματα.
 σ ῑ ῖ λ λ α ἤ, λατιν. sella.
 σ ῑ ῖ ν α, ἄντων.
 σ ῑ ῑ δ α β ο υ ς οὐ, ξανθός.
 σ ῑ ῑ ρ ν ο υ, σέρνω.
 σ ῑ ῑ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἀρχ. σήμερον.
 σ ῑ μ ι ρ' ν ό ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῑ ῑ τ α ἤ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῑ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ῖ ᾶ ξ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

σια δῶ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
 σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
 σιάκας οὐ, ἀνόητος.
 σιακάς οὐ, ἀστεῖο· *πουλὲς σιακάδης λῆς*.
 σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
 σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· *μούλουνι μὲ δὲ δώσου κάνα σιαμάρ'*.
 σιαματαῖς οὐ, θόρυβος· *τουρκ. samata· ἔ, ἡρὲ πιδί μ' τί σιαματαῖς εἶνι αὐτός 'ποὺ δὴ θένα;*
 σιαμι τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
 σιαπάν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
 σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
 σιασῖξ' οὐ, ἀλλήθωρος· *σιασῖκα χιράξ'*.
 σιασκίν' οὐ, χαζός· *δίπ πλιά σιασκίν'ς γίγισ.*
 σιαστιζόν, τὰ χάνω.
 σιαψιάλ' οὐ, ἐκείνος ποὺ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρὴ δὲν ἀδρέπιθι νὰ λῆς τέτοια σιαψιάλ'κα λοῖα στοὺν ἄνθρωπον;*
 σιβαίνον, εἰσβαίνω, μπαίνω.
 σιβδάς οὐ, ἔρωτας· *τουρκ. sevda· δὲ χτέπ'σι οὐ σιβδάς στοὺν κιφάλ'*.
 σιῖρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺν δούρ*.
 σινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοὺν καλαῖτσα τοὺν δινί*.
 σιδίζον, λυώνω· *μὲ δίν'τεις δ' ὥρυόδα μ'*.
 σιρέτα ἡ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μήτης.
 σιρμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
 σίρεκα ἡ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδᾶ, σὰν τῇ γόπα.

σιρβέτ' τοῦ, σιρόπι.
 σιφέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺν σιφέρ' ἦσουν;*
 σιόϊκα ἡ, σουγιάς.
 σιονβές οὐ, ὑποψία· *ἔχον σιονβὲ γι' αὐτόν*.
 σιονβιλίζονμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιονβιλίζι;*
 σιόδο τοῦ, μουνί.
 σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουσ' τοὺν χονράφ' ἀπὸν σκακάλ'*.
 σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
 σκανιάζον, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὲ σκάνιασι δῆμιρα*.
 σκαντζούλα ἡ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
 σκασιόρ' οὐ, ἀλαφρὺς.
 σκέπ' ἡ, ἀρχ. σκέπη· *τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλοῦ*.
 σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
 σκέψ' ἡ, ἀρχ. σκέψις.
 σκιένονμι, σιχαίνομαι· *νὰ χτάης κι νὰ σκιένιθι*.
 σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σκεπάρνον.
 σκουρδούκπανον τοῦ, γυρίνος.
 σκουρτέλλα ἡ, τὸ καλὸ γυναικεῖο παλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
 σκουτίδα ἡ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι δῆσον*.
 σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδίασι ποὺνλὺ*.
 σκουτούρα ἡ, φροντίδα· *ἔχον ποὺνλῆς σκουτούρις στοὺν κιφάλι μ'*.
 σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρές κάλτσες ποὺ πλέκονται στὸ χέρι.
 σκρόφα ἡ, πρόστυχη, λατιν. scrofa.

σμοὺ χραή, σοῦρωπο.
 σμοὺ χραήι, σουρούσωσε· σμού-
 χραδὺ· στοὺ σπῖτ'· νὰ πᾶς γιατί
 δὰ δὲ πάρουν σαμουβίλις.
 σβουρρίζου, μιλῶ· οὐ, τί πολὺδ
 ποὺ σθουρίζ';
 σνιβασκιὰ ἤ, ἀρραβωνιαστικιά.
 σνιβασθὸς οὐ, ἀρραβωνιαστι-
 κός.
 σνίβασμα τοῦ, ἀρραβώνας.
 σνόματους οὐ, συνονόματος.
 σδράνια τὰ, ἐσώρουχα· τὰ ἄπλου-
 δὲ τὰ σδράνια;
 σουγλὶ τοῦ, σουβλί·
 Δὲν δὲ πρέπει, μούρ', Μαρούδα,
 δὲν δὲ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοὺ δὲ πρέπει σουβασκίνα
 γιὰ νὰ κάθῃσι στ' ἀνώϊα,
 ἔρ στ' ἀνώϊα, στὰ κατώϊα
 καὶ νὰ τρῶς ἀρνια φημένα
 καὶ κριάρια σουγλισμένα.
 σουκάξ' τοῦ, δρόμος· τουρκ. so-
 kak.
 σουλοὺξ' τοῦ, ἀναπνοή. σου-
 λοῦξ' δὲ μ' ἄφ'κι νὰ πάρον
 σήμιρα.
 σουνοῦμι, συνεννοοῦμαι.
 σουρβάτα ἤ, τυρόγαλο.
 σουργιούν' τοῦ, ἐξορία· τουρκ.
 sürgün.
 σουρδῶ, ρίχνω μὲ δύναμη μακριά·
 σούρτθι δ' κατρουλιὰ τ'.
 σουρουτξήσου, συνήγορος· ἁέ-
 να σουροντξή δὰ δὲ βάλομαι;
 σουρτοῦξ' οὐ, ἀλήτης· τουρκ.
 sürtük· ὀγιέ τονν τοῦ σουρτου-
 κλμέ· οὐλλον σουρτίξ' καὶ δὲ κά-
 θιτι.
 σουστὰ, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
 σουστὸς ἐπίθ., ἀκέρειος.

σουφράς οὐ, χαμηλὸ τραπέζι.
 τουρκ. sofra.
 σπαρτίνα ἤ, χοντρὸ σκονί· φέρι
 τῇ σπαρτίνα νὰ κάνουμι κούνια.
 σπιντζάρ' τοῦ, σπουργίτης· χτύ-
 π'σα ἕνα σπιντζάρ'.
 σπιρτοβλόγους οὐ, καμινέτο.
 βάλι τοῦ τξισβὲ στοῦ σπιρτου-
 λόγον.
 σπληνιάρ'ς οὐ, σπληνιάρης.
 σπούζα ἤ, κομπρέσα· βάλι στοῦ
 πιδοῦδ' μιὰ σπούζα.
 σταλαχίζουμι, λαχταράω· νὰ
 χτάης καὶ νὰ σταλαχίζῃσι σα-
 λιάρ'.
 στημόν' τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
 στ'λιάρ' τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στει-
 λεός.
 στοίβα ἤ, σωρός· στοίβα εἶναι
 τὰ ξύλα.
 στοιχίζου, στοιχίζω, ἀρχ. στοι-
 χίζω· πόσον δὲ στοιχ'θῃ ἡ φού-
 τα;
 στοίχ'μα τοῦ, στοιχίημα· πόσον
 στοίχ'μα ἔβαλεις;
 στοιχ'ματίξου, στοιχηματίζω.
 στόλ'σμα τοῦ, στόλισμα, ἀρχ.
 στόλισμα.
 στούξ' τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιον
 στοῦξ' ποὺ εἶθι;
 στουβώνου, φράζω τρύπα· τ'ς
 στούβουσα τῇ δρύπα.
 στούπουμα τοῦ, μὲ στούβου'ις
 μὲ τὰ λῶϊα σ'.
 στόφα ἤ, καλὴ γυναικεία ποδιά·
 ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρῇ, τί στό-
 φα ποὺ ἔχ';
 στραβά, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· στραβὰ
 νὰ κάτθῃς καὶ ἴσια νὰ οὐμιλίης.
 στραβώνου, στράβονδῃ τοῦ ζνί-

χιμ'.
στρέγοι, ἀνέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
στέργω· θά στρέξουμι.
στρίγλα ἢ, κακόψυχη γυναίκα.
στρουμῶχρον, στενοχωρῶ, πιέ-
ζω· ἄσχημα μὲ στρουμῶξι.
στρουσίδι· τοῦ, στρωσίδι, ἀρχ.
στρῶσις.
στ'χιὸ τοῦ, δαιμόνιο· τοῦ βιὸ
παντρεῦ· τοῦ στ'χιὸ (παροιμία).
σὺβρασ' ἢ, σύβρασες, κρεμύδια
ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
καὶ τὸ βραστὸ κολοκύθι.
συχίσις· παθα σύγχισι.
συνδέουμι, συνδέομαι, μνηστεύο-
μαι.
συνδιδόμενος οὐ, ἀρραβωνιασμένος.
συνδιδῶ οὐ, ἐπιδημία· μὲ ποννάει
βούζα· συνδιδῶ εἶνι.
σὺρτ' οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
ζεῖουν σωρὸ τὸ ἀλωνισμένο σι-
τάρι.
σφαλνῶ, κλείνω· σφαλίσ'κεις στοὺ
σπίτ' σ', σὰ νὰ εἶδι καμὰ χα-
νούμισα.
σφαχτ' οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
ἔχον ἕνα σφαχτ' στοὺ πλιβρό.
σφυρῶ καὶ ἢ, σφυρίχτρα· νὰ μὲ φέρ'ς
καμὰ σφυροκόδα ἀπ' τ'ς Σα-
λοννίξ'.
σχασιὰ ἢ, ἀηδία.
σχονρῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κεί-
νον ποὺ ἔκαμεις δι' ὁχονρῶ.
σχῶριον τοῦ, συχώριο.

T

ταβάς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
στοὺ daβὰ.
τάϊ τοῦ, μικρὸ ἄλογο.
ταῖν τοῦ, φαγητὸ ζῶων.
ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκριβῶς· ταμάμ πι-
νῆδα καλὰ εἶνι.
ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
τουρκ. tamahkar.
ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
ποὺ μὲ βρῆκι.
ταράξ' τοῦ, χορτοσυλλέκτης, τὸ
χτένι τῶν κηπουρῶν.
ταραχίζουμι, ταραζομαι, μὲ
πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταρασσῶ·
κονσιάζιτι, ταραχίς'κι ἢ Πίνκον.
τάσ' τοῦ, κύπελλο. τουρκ. tas.
τασιάξ' τοῦ, ἀρχίδι.
τασλαδίξον, ἀπολαμβάνων· ἄφ-
κιμε νὰ τασλαδίσουμι λίγον καὶ
μεῖς οὐ κονομάδεις.
ταχιά, ἐπίρρ., αὐριο, ἀρχ. ταχέα.
τειάφ' τοῦ, θειάφι, ἀρχ. θειόν.
τειαφιζον, θειαφιζώ.
τέξ', μονό.
τέκια, μονά.
τέκνον τοῦ, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
τέλ' τοῦ, σύρμα· τουρκ. tel.
τέντιξίρ ἢ, χύτρα· τουρκ. tencere·
γύριδι ἢ τέντιξίρις καὶ βρῆκι
τοῦ καπάξ' (παροιμία).
τέτοιν ἢ, θεία.
τέτοιον, ἀντων., τέτοιους εἶνι.
τζιάλιακα τά, ἔντερα· ἀν δι πα-
τήσον δι βγάλον τὰ τζιάλιακα.
τζιάμ' τοῦ, γυαλί· τουρκ. cam.
τζιαμλίξ' τοῦ, χώρισμα μὲ γυαλί.
τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
caba· τζιάβα ἔδονεις τὰ καπνά.
τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρκ.
cambaz.

τ ξ ἱ γ α β ἑ λ' τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
θένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλλ'ς
μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ τξἱγα-
βέλια σ'.

τ ξ ἱ κ α τ α, παίρνω στήν πλάτη· πά-
ρι τὸν πιδὶ τξἱκατα.

τ ξ ἱ σ β ἑ ς οὐ, μπρίκι· ῥέξαξι τ' φου-
τιὰ στοὺν οὐτξιάκι σ' κὶ βάλλι τοῦ
τξἱσβὲ νὰ πιουῖμι καθένα καφούδ'.

τ ξ ἱ ὀ μ, ἄφαντος· τξἱὸμ νὰ γλν'ς.

τ ξ ἱ ο υ β ἑ ς οὐ, μακρὺ πανωφόρι·
τουρκ. cüppe.

τ ξ ἱ ο υ β ο ὐ σ' τοῦ, συμπόσιο.

τ ξ ἱ τ ξ ἱ ρ ὡ ρ ο υ, καψαλίζω.

τ ξ ' γ ἑ ρ ' τοῦ, σηκώτι· τουρκ. ci-
ger· ἄμὰν τοῦ τξ'γέρι μ'.

τ ι κ ν ἱ ἱ ὅ υ, τεκνίζω, γεννῶ παιδιὰ·
ἴτς δὲ δικνάει τοῦ μυαλό σ'.

τ ι κ ν ἱ φ ἑ ἷ ς οὐ, ἄρρωστιάρης· τι-
τικνιφέζ'·κον ἦταν τοῦ ἄλουγου.

τ ἱ κ φ α ἡ, κεφάλι· ἴτς νιοννιὸ δὲ
τῆς 'πόμ'κ' σ' δίκαφ τ'ς.

τ ἱ λ ὅ υ ς οὐ, τὸ ἱνιακὸ κόκκαλο.

τ ι μ ἁ ρ ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
timar· τοὺν τράβηξα ἔνα τιμάρ'.

τ ι μ α ρ ε ὐ ο υ, περιποιοῦμαι· τιμα-
ρεύουν τὰ ζῶα.

τ ι ρ ἱ ἁ ἷ ζ ο υ, ταιριάζω.

τ ι φ τ ἑ ρ ' τοῦ, κατάστιχο.

τ ' ν ἁ ἷ ζ ο υ, τινάζω.

τ ο υ κ ἁ τ τοῦ, χώρος ποὺ κλείνουν
τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.

τ ο υ β ἑ λ ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
tembel.

τ ο υ β ἱ λ ἱ ἁ ἷ ζ ο υ, τεμπελιάζω.

τ ο υ β ἱ λ χ α ν ἁ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
ρός· τουρκ. tembel-hane.

τ ο υ π ἁ τ ὀ ' τοῦ, σβώλος· σὰ τον-
πάτθ' γίγι.

τ ο υ π ο ὐ σ κ α ἡ, μακρὺ ραβδί με

κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.

τ ο ὕ ρ ν α ἡ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
μνης Λαγκαδᾶ.

τ ο υ ρ φ α δ ὅ ς οὐ, πρώϊμος.

τ ο υ τ κ ἁ λ ' τοῦ, ψαρόκολλα.

τ ο υ τ ο ὐ φ κ α ἡ, φούντα.

τ ρ α γ ' δ ὤ, τραγουδῶ.

τ ρ α κ ἁ ζ ' τοῦ, σύρτης· σφάλισι
βόρτα· βάλλι κὶ τοῦ τρακάζ'.

τ ρ α κ α λ ἁ ἡ' τοῦ, ρόδα.

τ ρ α ν ε ὐ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
νός· εἶδι μυγάλους κὶ τρανός.

τ ρ α ν ἑ ς, τρανές.

τ ρ ἁ τ ο υ ς οὐ, διάσθημα. ἰταλ. trat-
to· δὲν ἔχουν τράτον.

τ ρ α χ ' λ ἱ ἁ ἡ, τραχηλιά, περιτύ-
λιγμα τοῦ λαιμοῦ.

τ ρ ἱ ν τ ζ α ἡ, 1) τὸ παινίδι ἡ τριά-
ρα, 2) κακὴ ἔκβαση· τρῖντζα
ἡ δ'λεία μας.

τ ρ ο υ ὅ ρ, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
τρῖς (ἐπιτακτικά) καὶ ἐπίρρ. γύ-
ρω· τί ἔρχισι τρονῆρ;

τ ρ ο υ ὅ ρ ὠ, τριγυρνῶ.

τ σ ἁ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.

τ σ α λ ἱ τοῦ, θάμνος.

τ σ α λ ο υ κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποὺ
κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.

τ σ α δ ο ὐ ρ ' τοῦ, τσαντήρι· ἔπιθι τοῦ
τσαδούρ'.

τ σ α ρ τ σ ἁ ρ α ἡ, μικρὸ παγούρι γιὰ
ρακί.

τ ὀ β ἱ ἡ' τοῦ, τσιμούρι· ὁὶ κόλ'σι σὰ
τῶβῖζ'.

τ σ ι α κ ἱ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπίθ., μισώ-
ριμος· τσιακίρκον εἶνι τοῦ καρ-
πούζ'.

τ σ ι α κ μ ἁ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
ὁρόφου ποὺ προεξέχει, τὸ σα-
χνισί.

τσιαλδίζου, καίω· τσιαλδίσ'καν
 τὰ γιννήματα.
 τσιαπλιακους ού, πελαργός.
 τσιαταά' του, διχάλα.
 τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
 τσιατίζουμι, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. çatmak.
 τσιατμάς ού, ξύλινος τοῖχος·
 τουρκ. çatma· φούσκουσι οὐ
 τσιατμάς.
 τσιαχπίνα ἢ, ἄταχτη· τουρκ.
 çarkin· αὐτὴ ἢ τσιαχπίνα πονη-
 λὰ παλούκια β'δάει.
 τσιγκέλ' του, ἀγκίστρι· τουρκ.
 çengel.
 τσιέργα ἢ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· ἀπλουνσι τίς τσιέρ-
 γις.
 τσιέτα ἢ, ομάδα μεγάλων παι-
 διῶν, tšeta.
 τσιέφλιον του, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
 τσιῖνές ού, σιαγὼνα· δὰ δι' σκί-
 σον τοὺν τσιῖνέ σ'.
 τσικμάς ού, κλαδευτήρι.
 τσίλιον, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
 τσιόκτσα, ἀπόκαμα.
 τσιόμκα ἢ, μύτη.
 τσιονκτίζου, ἀποκάμω.
 τσιονμτσιόζ' του, σουβλί· 'κεί-
 νις πέτρις 'πὸν τοὺν δρόμον μας
 βγήκαν ἀπὸν σὰτ σιονμτσιόζια.
 τσιούρα ἢ, ποῦτσος.
 τσιονρβατ'ζής ού, προύχοντας.
 τουρκ. çorba-ci.
 τσιονρβάς ού, σουπά.
 τσιονρφλίξ' του, τσιφλίκι.

τσιούφτ, ζυγά.
 τσιπλάκ'ς ού, γυμνός· τουρκ. çı-
 plak.
 τσιράξ' του, μαθητευόμενος· τουρκ.
 çirak.
 τσιρίζου, βγάζω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. συρίζω· τί τσιρίεις ἔτσ';
 τσιρίλα ἢ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλῶ· τσιρίλα τοὺν ἔκονψι.
 τσιρόους ού, ἄπαχο ξερὸ σκουμ-
 πρί· σὰ τσιόρους γίγις.
 τσιρόν' του, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ, σὰν τὴν σαρδέλλα.
 τσιτίτσοφου του, κωλοδάχτυλο.
 τσιτώνον, τεντώνω· δριγὲς τουν
 πῶς τσιτώθ'κει;
 τσιφνα ἢ, γκρινιára.
 τσιονβιάλ' του, σακί· τουρκ. çu-
 val.
 τσιονκάλ' του, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. zucca καὶ κατὰλ. -άλι·
 φέρι τοὺν τσιονκάλ' νὰ βάλουνι
 τὰ φασούλια.
 τσιονρτσούλ' του, κρόσι σὲ
 ὕφαντὸ τραπεζομάντηλο.
 τσιονρτσοννιά ἢ, κουτσουλιά.
 τσόχα ἢ, μάλλινο ὕφασμα.

Φ

φαγούδ' του, φαγητό· φαγούδ'
 ἔκαμα γιὰ τοὺν βράδ'· ἔκλουσα
 κάθουσα φύλλα κὶ ἔκαμα μὲ
 πίτα μὲ παρασούδια κὶ λίγα τσι-
 ρονούδια.
 φάϊ του, φαγητό.
 φάρα ἢ, γενιὰ· ἁλβ. fara· μιγάδ'
 φάρα.
 φαρμασόφ'ς ού, ἰδιότροπος.
 φασκιὰ ἢ, ταινία σπαργάνων· λα-
 τιν. fascia.

φάσκιον^{μα} τοῦ, σπαργάνωμα.
φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
λίγω μὲ φασκιά.

φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.

φεύνου, φεύγω.

φιγγίτ'ς οὐ, φεγγίτης.

φιτζάν' τοῦ, φλιτζάνι· τουρκ.
filcan.

φιτ'νός, ἐπίθ., φετεινός.

φέλλ' τοῦ, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.

φ'λὶ τοῦ, φιλι, ἀρχ. φιλεῖν.

φουλόδα ἡ, φωλιά.

φουνή ἡ, φωνή.

φουράλλ' τοῦ, σκούπα· γὰρ δὲ
μάς' τοῦ φουράλλ' (κατάρα).

φουράλλω, σκουπίζω· φουράλλ-
σα τοὺς σπῖτ'.

φουριτζής οὐ, φούρναρης· τώ-
ρα καὶ οἱ φουριτζήδης δὲ ψή-
ρουν πίτες.

φουσκονδέδρ'ς οὐ, ὁ ἄερας
ποὺ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξή.

φούσκον^{μα} τοῦ, προζύμι.

φούτα ἡ, ὑφαντὴ ποδιά, καθημερι-
νὴ· κατέβασι, μονρὴ τ' φούτα σ'
καὶ φαίνουσι τὰ βαλδούρα σ'.

φράδκα ἡ, σφεντόνα.

φρίξ' ἡ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
λα· τοὺν ἔπιασι φρίξ'.

φργαρίτ'ς τοῦ, παπαρούνα· οὐ-
λον φργαρίτσια γιόμονδιν τοῦ
χουράφι μ'.

φύλλατά, τὰ φύλλα ποὺ φτιάχνουν
τίς πίτες.

φυλλὶ τοῦ, κομμάτι· δόσι μὲ ἔνα
φυλλὶ καρπούζι.

φύρα ἡ, ἀπόβαρο.

X

χαβάν' τοῦ, σιδερένιο γουδί· τουρκ.

havan· δῶσι μὲ κείνον τοῦ χαβα-
νούδ' γὰρ σπάσσει λίγον πιπε-
ρούδ'.

χαβάς οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
τουρκ. hava.

χαβοζα ἡ, δεξαμενὴ· τουρκ.
havuz.

χαγιάτ' τοῦ, ὑπόστεγος διάδρο-
μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat· τοῦ
χαγιάτι μ' θέλει μούλφισμα.

χάζ' τοῦ, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.

χαζεβού, χάσκω.

χαϊβάν' τοῦ, ζῶο. τουρκ. hayvan.

χαϊλιάης οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
ποῦ τοῦ ἔχ'ς τοῦ μυαλό σ'.

χαϊμαλί τοῦ, φυλαχτό, τουρκ. ha-
mail.

χαϊμανάς οὐ, ἀδέσποτος.

χαϊρ' τοῦ, εὐεργεσία, προκοπή· ἀπ'
αὐτῇ τῇ δ'λειά δὲν ἔχ' χαϊρ'.

χάιτας οὐ, χαζός· αἶε σκάθει χάι-
τα καὶ σό.

χάξ' τοῦ, δίκιο· μὲ ἔφατ' τοῦ χάξ'.

χαλάτ' τοῦ, ἐργαλεῖο.

χαλεύου, ζητῶ.

χαλές οὐ, ἀποχωρητήριο· ἄλβ. hale,
τουρκ. halâ.

χαλιαχότ'ς οὐ, κακοντυμένος.

χαλίσκα, ἀληθινά· χαλίσκα εἶναι
αὐτὰ ποὺ δὲ λένον.

χαλίσκον^ς, ἐπίθ., ἴδιος, ὁμοίος·
χαλίσκον^ς εἶναι μὲ τοὺν ἀδιρφότ'.

χαλκας οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
σιδερένιο ρόπτρο τῆς αὐλόπορ-
τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριά
σ'τ'ς χαλκάδις.

χαβάρ' τοῦ, εἰδηση· τουρκ. haber·
χαβάρ' δὲν ἔχ'.

χαρά ἡ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
σμέν' εἴσι στή χαρά μας.

χαρά η ή, χάραγμα, αὐγή, ἀρχ.
χάραγμα.

χαρά μ' του, ἄδικο· τουρκ. haram.

χαρά μί ζ ο ν, ξεδεύω ἀνώφελα.

χαρά μ ο ν φ ά η ς οὐ, ἐκεῖνος ποὺ
τρώνει τὸ ἄδικο.

χαρ τ ξ ι λ ί κ' του, μικρὸ χρηματι-
κὸ ποσὸ, γιὰ ἀτομικὰ ἐξοδα·
τουρκ. harç-lik.

χά ρ τ ς του, ἄμμοκονία.

χά σ κ ο ν, καθαρὸ· χάσκον ψομὶ
νὰ πά ρ' ς.

χα τ ά ς οὐ, κακό.

χά χ α ς οὐ, ἀνόητος· *δγιέ τουν του*
χάχα πῶς γιλάει;

χι δ έ κ' του, χαντάκι· *γιόμουσι του*
χιντέκ'.

χι ρ ο ν έ λ' του, χειρολαβή.

χ λ ά τ σ κ α ή, εἶδος παιγνιδιοῦ, ποὺ
παίζεται τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς
Κυριακῆς.

χ λ ι ά ρ' του, κουτάλι.

χ λ ι ά ρ α ή, στοματοῦ· *μι εἶσι μιὰ*
χλιάρα!

χ λ ι α ρ ο ύ δ' του, κουταλάκι.

χ λ ι ό ς, ἐπίθ., χλιαρός.

χ' ν έ ρ' του, ἀπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner· ἄ, *μὰ χ'νέρ' ποὺ μὶ ἐπιξι!*

χ ό ρ τ α σ' ή, χορτασιά· *πόφι δὲν*
ἔ'εις χόρτασ'.

χ ο ν ζ ο ύ ρ' του, ἀνάπαυση· τουρκ.
huzur.

χ ο ύ ι του, συνήθεια, ιδίως κακή·

τουρκ. huy· *τέτοιον εἶνι του*
χούι τ'.

χ ο ν ι λ ή ς οὐ, δύστροπος· *δὲν κάμ'ς*
μὶ αὐτόν· εἶνι χονιλής.

χ ο ύ λ α β ο υ ς οὐ, τρελλός· *στά γι-*
ράματα του χάν' καῖνεας του
μναλό τ' κὶ γίνιτι σὰ χούλαβους.

χ ο ν ρ α τ ά ς οὐ, συζήτηση· *πᾶμι*
στοὺ χουρατά.

χ ο ν ρ α τ ε ύ ο ν, συζητῶ.

χ ο ν σ ι ά φ' του, κομπόστα.

χ ρ ά ζ ο μ α ι, χρειάζομαι· *νὰ μὶ του*
δώς'ς μὶ χράζιτι.

χ ρ ά μ' του, κλινোসκέπασμα.

χ ρ ε ί α ή, ἀποχωρητήριο, ἀρχ. χρεία·
ρίξι νιρὸ στ' χρεία.

Χ ρ ι σ τ ο ύ ἱ ν ν α τά, Χριστούγεννα.

χ τ ά ζ ο ν, βλέπω· *τί χτάεις;*

χ τ ι κ ι ό του, φθίση.

Ψ

ψ α λ ί θ ρ α ή, ἔντομο μὲ οὐρὰ σὰν
ψαλίδι.

ψ ι μ μ α τ ο ύ ρ' ς οὐ, ψεύτης· *οὐ!*
ψιμματούρ'.

ψ ι ρ ο ύ κ ι α τά, τραχανάς μὲ νερὸ
τῆς στιγμῆς.

ψ ί χ α ή, ἀρχ. ψίξ.

ψ ο ν ρ ο ν φ ύ τ' ς οὐ, παιδικὸ ἔκ-
ζεμα.

ψ ν χ ο ύ δ α ή, ψυχή, ἀρχ. ψυχή· *νὰ*
φᾶμι πῖτα ζιστή-ζιστή νὰ στο-
λώσ' ψυχούδα μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀναγνωστοπούλου Γ., Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκη 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἑτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ἐτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιά τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλτζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντώνη Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδης Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικὴ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ι» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.